

ABONAMENTUL

Pe un an . . . 28.— Cor.
Pe jumătate an 14.— „
Pe 3 luni . . . 7.— „
Pe o lună . . . 2.40 „
Pentru România și
străinătate:
Pe un an . . . 40.— franci
Telefon
pentru oraș și interurban
Nr. 750.

ROMÂNUL

REDACȚIA

și
ADMINISTRAȚIA
Strada Zrinyi N-ml 1/a
INSERTIUNILE

se primesc la admini-
strație.
Mulțumite publice și Lee
deschisă costă șirul 20 fil.
Manuscrise nu se in-
napoază.

Povestea unui gard

sau

„Telegraful Român” și colaboratorul său.

Arad, 24 Aprilie.

Dela preotul care ni-a mai trimis două articole în chestiunea „Telegrafului Român” moderat, acum sunt câteva luni, primim acest nou articol pe care-l publicăm cu vechile intenții de a se face în sfârșit lumină la organul mitropoliei noastre sibiene. Nu ne îndoiim că cei vizati în rândurile de mai la vale își vor face datoria de a contribui la o operă de limpezire a politicii cercurilor noastre bisericești ortodoxe, cu atât mai mult cu cât, după cum se poate vedea și din judecățile preotului nostru, s'ar putea să li se întunece printr'un echivoc cinstea lor politică, care de altfel — suntem pe deplin convinși — este cu desăvârșire nepătată.

Onorată Redacțiune,

N'am răspuns în rândul trecut înalt prea sfînțitei mele gazete fiindcă, drept să vă spun, eram trașnic de învăluit cu ridicarea unui gard în jurul curții. Gardul acesta fusese pus în picioare de răposatul moșul meu din partea preutesii tot cam pe vremea când punea temelie „Telegrafului român” fieertatul mitropolit Andrei Șaguna. Și a fost bun gardul pe vremea lui, spun bătrânii. Apăra cinstita noastră curte preotească ca orice gard ce se respectă. Din an în an, din pricina ploilor și a viscolilor, s'a pleștit însă, păcatele lui. Intr'o zi, la câteva luni după ce m'am preoțit, m'am pomenit că se culcă la pământ desvălindu-mi trecătorilor toată sărăcia. Ce era să fac? Am trimis sluga să-mi taie din pădure niște propte de stejar și — l'am ridicat iar. Cum, cum nu, gardul meu își făcea din nou vechea slujbă. Ori mi-se părea numai mie?... De, să vă povestesc ce s'a întâmplat. La vr'o săptă-

mână, tocmai când mă credeam mai la adăpost, durmeam tun noaptea pe la doisprezece, când niște chelălăituri grozave mă trezesc. Sar din pat, pun mâna pe lumânare — mi-aduc aminte ca acum, lumânarea era pe un număr din „Românul” pe care-l cetisem seara — o aprind și mă uit în curte. Când colo ce să vezi? Curtea plină de câni. In beznă, cu ajutorul luminii, reușesc să descopăr o droaie de javre de prin vecini: unul *Burcuș* al strajameșterului de jandarmi, gol *cel din Caransebeș*, gras, prost și cu aiere de parvenit, altul *Fritz* al jidovului Berliș, jăgărit și nervos, ca un *potracăr* de cei mai subțiri, din Budapesta bunăoară ș. a. ș. a. Își făceau potăile mendrele prin curtea mea și, cum zic, chelălăiau de mama focului. Pe unde au putut pătrunde toate jigodiile astea la mine în curte, m'am întrebat. Prin gard, pe unde să pătrundă, mi-a zis și preuteasa, nu cumva crezi că un gard vechiu mai poate rezista... vremurilor nouă. Fă altul, ori mai bine dă-i o muche că și așa n'ai nici un folos de el, mai mare rușinea... Cel puțin n'au unde se aduna câinii. Fie-rește, dac'am văzut și am văzut, am ascultat de preuteasa, l'am doborât, cu toate că-mi era cam jale de bietele proptele compromise puțin în slujba hârblegii ce încirpasem...

Doamne-doamne, Onorată Redacțiune, cum se aseamănă lucrurile mici cu cele mari în această nevrednică vale a plângerilor. Nu bagă de seamă și onorata Redacțiune că gardul meu și povestea lui întregă, par'că-i „Telegraful român” cu povestea lui? Trecând peste coincidența de naștere preotească: bătrânul gardul, bătrân *Telegraful*, gardul menit

să apere o strămoșească curte preotească, *Telegraful* menit să apere o biserică întreagă, gardul ajuns să treacă prin el toți hajmandăii canini ai satului, în frunte cu *Burcuș* al strajameșterului de jandarmi, *Telegraful* ajuns pe mâna tuturor burcușilor strajameșterului politiceii Țării Ungurești, contele Tisza... Ce mai încoaci-încolo?! Trageți consecințele fabulei, adecă, mai bine zis, trageți o muche actualului *Telegraful* rebegit, ca vai de el, și să dăm cel puțin *proptelelor* prilej să se salveze...

În rândul trecut, răspunzând articolelor mele, *Telegraful* a ținut cu cale să-și proptească existența moderată de niște oameni „deteri în manauera condeului” — cum zicea el atât de frumos — toți membri în „gremiul” bisericeii noastre dreptcredincioase. Zicea adecă *Telegraful* cam așa: — Prost gardul meu, ce-i drept, dar îl mai țin proptelele... Scrie în coloanele mele și *Mangra* și *Burdea* și *Babeș*, dar nu-i nici o primejdie câtă vreme am și colaborarea unui *Nic. Ivan*, vice-președinte al partidului național, unui *Dr. Ion Lupăș*, membru în comitetul de redacție al „Românului” și colaborator de frunte al acestui ziar, unui *Dr. Nic. Bălan*, naționalist purtat de honvezi pe la judecăți, unui *Dr. Silviu Dragomir*, tânăr istoric cu atitudini de oțelită întransigentă, etc. etc. Așa zicea *Telegraful* și eu, ierte-mă Prea Sfântul, radeam alături cu preuteasa nu fără oarecare răutate. Proptelele aduse de înalt prea sfînțita mea gazetă, îmi ziceam eu, sunt din pădurea viguroasă a naționalismului românesc, ele nu sunt proptele de lemn, ca ale gardului meu, ele vor vorbi, se vor feri la o parte, lăsând *Telegraful* să cadă îngropând sub el pe toți cari îl stăpânesc. Rădeam și se vede că n'am prea avut

Pavel Rotar.

Părintele Nicodim aștepta ca ne spini. Li păru un veac de când trimise pe clopotar după bădicul Pavel Rotar, cu care avea ceva grabnic de vorbit între patru ochi. Părintele s'ar fi putut gândi că clopotarul e bătrân, bădicul Pavel șade departe de casa parohială și că nu-i decât o jumătate de ceas de când l'a trimis pe omul bisericii. Dar el nu se putea gândi decât la ședinta de după prânz a consiliului comunal. Abia venise dela biserică, abia-l lăsa pe clopotar să dea peste cap un păhărel de rachiu, și, cu cornul de prescură în mână bătrânul trebuia să plece după Pavel Rotar. Popa gândi că fiind azi și Duminecă și praznicul celor patruzeci de mucenici, va veni și Pavel, ca tot creștinul, la biserică. Dar se vede că și 'n Luncușoara ca și pe alte sate și orașe, bogății nu au de-a 'mpărți nimic cu Dumnezeu. Și bădicul Pavel era cel mai bogat dintre săteni.

Părintele Nicodim auzise de vre-o trei zile un zvon, și simtea că trebuie să vorbească nesmintit cu Pavel Rotar, înainte de ședinta comunală de după prânz. El trecea mereu dela masă la fereastră, și nu se liniști decât când îl văzu pe bădicul Pavel.

Tăranul, ca un fruntaș ce era, obicinuit cu domni, ciocăni în ușă și intra destul de sfios și umilit.

— Imi pare bine că m'ai ascultat, bade Pavle, și c'ai venit. Cred că ști pentru ce te-am chemat, zise preotul privindu-l cu băgare de

seamă și simțindu-se mai ușurat când îi păru că recunoaște pe fața țaranului semnele pocăinței.

— De, voiu ști dacă mi-a spune Sfînția Sa, răspunse bădicul c'un fel de silă.

Era un om înalt, bine zidit, nemâncat de rele, cu fața brunetă, cu mustetele răzate scurt, te-poase, cu doi ochi negri, mici și neliniștiți, cari păreau că nu se potrivesc fetei sale ce părea cinstită. Ochii-i jucău în toate părțile și părintele cerca înzadar să le prindă privirea. Il pofti să șadă, și scaunul părai sub greutatea bogatului.

— Dup' amiază avem ședință la comună, se va lua o hotărâre în afacerea școlii. Nu se poate să nu știi, zise popa.

— Se poate, se poate, oită bădicul.

— Dumneata nu ești dintre oamenii nepricepuți, cetești gazete, ști scrisoare, în multe rânduri ai fost primar în sat, dumneata vei pricepe că hotărârea ce se va aduce e de cea mai mare însemnătate pentru Luncușoara. Noi va trebui, deci, să-i batem cu voaurile noastre pe nepricepuții cari s'au lăsat înșelați de notarul care e jidan, și cari vreau să centră școala ungurească în sat.

— De! făcu bădicul, și privirile lui jucău-se fugeau în toate părțile.

— Cum? Dumneata te îndoiesti că noi vom rămânea biruitori? întrebă popa Nicodim apropiindu-se de român. Neliniștea începu să-i crească din nou.

— Să-i batem dacă-i vom putea, zise cu gura de jumătate Pavel Rotar. „Oamenii sunt mesteacăți”, continuă îndată privind prin geam, mulți zic c'ar fi păcat, mulți că ar fi ușurare pentru sat. Am scăpa de birul școlii.

— Și... cărora le dai dumneata dreptate? întrebă popa cu o înfiorare de teamă și de scârbă. Simțea acum că svonul ce-l auzise e adevărat.

— De, eu sunt bătrân de aici în colo și n'o să port multă vreme greutatea birului. Eu... Dar sunt alții tineri, cu copii mulți.

— Ginerile dumnitale, de pildă, zise popa cu răutate.

— Da, și ginerele meu, nu zic ba. De ce să zic ba? Acum, o clipă, bădicul privi țintă la popa, și părintele putu să-i cetească în ochi bucuria răsunării.

Urmă un restimp de tăcere: părintele se tulburase adânc și nu cuteza să vorbească, să nu-l spună cuvinte prea grele, cuvinte ce nu s'ar cădea să iese din gură de popă. În urmă, învîgându-se, începu.

— N'aș fi crezut, odată cu capul, ce se vorbea printre oameni: că dumneata, ginerile dumnitale și doi fini ați fi trecut pe partea dușmanului. Și, toată aceasta schimbare, pentru că epitropia bisericii a hotărât să urce cu două sute de zloți arânda pământului bisericesc pe care-l fine de trei ani ginerele dumnitale. Dar bine, nu ști dumneata că banii aceia se adaugă la averea bisericii, și nu vezi chiar însuși că prețul de până acum a fost prea neînsemnat?

pentru ce, *Telegraful* va ști pentru ce. Dnii *Nic. Ivan, Dr. Ion Lupăș, Dr. Nic. Bălan și Dr. Silviu Dragomir*, ca să nu mai vorbesc de alții, n'au vorbit, lăsând să se bănuiască complicitatea lor la opera moderată bătută pe *Telegraf* bieteii noastre preoțimi.

Acum, eu, Onorată Redacțiune, împreună cu tot clerul și poporul mitropoliei ortodoxe știm că acești patru distinși bărbați, dacă nu și ceilalți amintiți de *Telegraful*, sunt și au fost totdeauna membri credincioși ai partidului național român. Au dovedit-o prin fapte în întreaga viața lor. Dar tocmai din pricina aceasta n'am înțeles pentru ce au tăcut d-nealor atunci când *Telegraful* cerea să-și proptească „moderațiunea” de numele lor. Că faptele lor au puterea desmințirii? Dar sunt anumite vorbe în anumite împrejurări cari se confundă cu faptele. O vorbă spusă categoric *Telegrafului* după afirmația lui calomnioasă ar fi fost o faptă plină de urmări folositoare. Ori nu?... Mintea mea slabă de umil preot par'că mi-ar spune: da! Cu atât mai mult da, cu cât sus numiții distinși bărbați se întâlnesc câte odată în coloanele *Telegrafului* iscăliți sub câte un articol de propagandă religioasă ori cine știe ce circulară inofensivă din punct de vedere politic. Mi se pare că tocmai această colaborare a fost exploatată de prea cinstita mea gazetă ca să inducă preoțimea în eroare, după un vechiu obicei bizantin. Distinșii bărbați ai bisericii noastre sunt însă datori să răspundă bizantinismului telegraficesc cu o atitudine limpede, declarând că n'au nici o legătură cu politica unei gazete a „concurșurilor”. Răspunsul e cu atât mai ușor cu cât legătura aceasta nici nu există, e cu atât mai ușor cu cât eu fac întrebare aici în publicitate:

1. este d. *Nic. Ivan*, vicepreședinte al partidului național, aderent „colaborator” al politicii telegrafiste? Da sau nu?
2. este d. *Dr. Ion Lupăș*, membru în comitetul de redacție al „Românului”, aderent „colaborator” al politicii telegrafiste? Da sau nu?
3. este d. *Dr. Nic. Bălan*, cunoscut român de inimă purtat mai ieri-alaltăieri de honvezi între sulți, aderent „colaborator” al politicii telegrafiste? Da sau nu?
4. este d. *Dr. Silviu Dragomir*, distins istoric care a publicat în „Luceafărul” un articol remarcabil împotriva împăcării româno-

maghiare, aderent „colaborator” al politicii telegrafiste? Da sau nu?

Întrebările aceste nu le pun fiindcă n'aș ști ce răspuns categoric și românesc voi primi din partea acestor vrednici oameni ai bisericii noastre dreptmăritoare, ci fiindcă vreau să se spulbere un echivoc creat cu rea credință de blagoslovita mea gazetă dela Sibiu. Răspunsurile primite din toate aceste patru părți *Telegraful* și-a pierdut proptelele și —

putem să-i cântăm vecinica pomenire. Eu unul care i-am început prohodul de mult știu că mi-aș aduce glasul în rânduială pentru la adecă.

P. S. Cele două articole ale Dvoastră asupra celor mai noi poticneli telegrafice le-am citit cu multă mângâiere. Ele m'au deslegat de sarcina de a-mi dovedi cunoștințele istorice pe care mi le contesta *Telegraful* plintenog intru moderațiune, după cum l'a botezat tata-so-cru într-o clipă de inspirație bătrânească.

Discuția bugetului în Camera ungară.

Discursul deputatului român dr. Alexandru Vaida-Voevod.

Contele Ștefan Tisza acuză pe Vaida de rusofilism.

Răspunsul lui Vaida.

Arad, 24 Aprilie 1914.

În numărul nostru de azi am raportat deja pe scurt despre discuția bugetului în camera ungară care a început în ședința de ieri. Am arătat, că la discuția aceasta a luat parte și vrednicul nostru deputat d. *Dr. Alexandru Vaida-Voevod* printr'un bine motivat discurs declarând în numele partidului național român că nu primește bugetul.

Contele Ștefan Tisza a ținut să răspundă imediat deputatului român și încercând să-l combată s'a dimis la o acuză invaldicabilă față de iubitul reprezentant al neamului nostru în parlamentul țării. Contele Ștefan Tisza i-a aruncat în față dlui *Dr. A. Vaida* acuză rusofilismului susținând că acesta ar fi întreținut legături cu frații *Gerovszki*, binecunoscuți din procesul rutean ca agenți ai Rușilor în Ungaria.

Deputatul român a răspuns imediat și a respins cu indignare acuză ce i s'a adus deslușind în amănunte legăturile sale cu frații *Gerovszki* și desvârlind cursa mișelească ce i s'a pus din partea agenților secreți ai guvernului unguresc pentru de a-l amesteca în mișcarea rusofilă, ce se desfășură între Rutenii Țării Ungurești.

Având în vedere însemnătatea colosală a

acestor lucruri, dăm la vale, după notele stenografice, întreagă discuția din cestiune.

Dr. Alex. Valda: Onorată Cameră! Faptul, că am ajuns să reprezint eu singur acum opoziția și dintre deputații români să fiu singur de față la această ședință, caracterizează în deajuns raporturile politice. Căci colegii mei deputați români, cari prea bucușori au fi luat parte la această ședință ca opoziționiști, au trebuit să plece la alt câmp de luptă și au fost necesități să mă însărcinez pe mine ca să dezvolt punctul de vedere opoziționist al partidului nostru, iară aceia, destul de numeroși, cari ar putea să reprezinte aici opoziția, au aflat de bine a nu se prezenta.

E lucru foarte bun și comod să fii deputat ungu opozițional, căci atunci îți alegi prilejul, când să faci opoziție și când nu. Acum e foarte comod să fii absent și să strălucești numai atunci în splendoarea opozițională, când poți să-ți dezvolti punctul de vedere opozițional în delegațiunii înaintea lumii externe. Este foarte ingrat însă rolul meu, căci zău eu nu pot să fac cauzei noastre reclamă așa puternică, ca acei domni, cari curând vor face pe opoziționistul în delegațiunii. Eu însă am datoria să dau expresiune convingerei mele și să îndeplinesc mandatul partidului meu.

Am stat la indoială, dacă peste tot va fi consult ori ba să luăm poziție la discuția generală a bugetului desfășurând punctul nostru de vedere opoziționist, deoarece noi de multă vreme ne-am convins, că partidul național român nu poate să-și manifeste puterea aici în parlament, — în viitor mai

— De, poate să fie și așa, răspuns cu un zimbet rău bădicul, dar oamenii-s de multe feluri. Eu nu pot chezași pentru nime.

— Nici pentru dumneata?

— Nici pentru mine. Omul e schimbăcios, părinte.

Popa *Nicodim* simți o adâncă durere în fata acestui cinism pe care nu l-ar fi bănuț niciodată într'un țaran de-ai lui. I-ar fi plăcut să-i spună vorbe aspre, să-l spovedească cum nu l-a mai spovedit nici odată sub patrafir. Dar cauza școlii străine era așa de gingașe, atârna dela un fir de păr, dela trei patru voturi. Oamenii, de vre-o doi ani acum, se împărțiră în două tabere: unii voiau școala străină să scape de birul școlii, după cum îi asigura notarul jidan, alții erau împotriva ei. Popa *Nicodim* îi număra adeseori pe cei dintr'o tabără și din cealaltă, și până acum partida lui era mereu în majoritate cu trei-patru voturi. Nu mai era vreme de pierdut, și el lua grabnic o hotărîre:

— Ce-ai zice dumneata dacă prețul arânzii ar rămânea tot cel vechi?

— De, ce să zici! răspuns bădicul cu un zimbet viclean pe care nu-l putu asocunde ori cât ar fi dorit.

— Întreb: am fi siguri de votul dumnitale, al ginerelei și al celor doi fini ai dumitale? Il întrebă preotul cu răceală, abia stăpânindu-se.

— Vorba e că epitropia a adus o hotărîre în scris. E pusă la protocol, zise bădicul.

— Dar dacă o ștergem?

— Hm! Adevărul e că dacă vrei dumneata se poate șterge. Am știut noi că sfinția ta ai venit cu propunerea să crească arânda.

Preotul scoase dintr'un dulap protocolul, îl deschise, frunzări puțin, apoi muie condeii în călămar și trase o cruce peste hotărîrea epitropiei.

— Ești mulțumit acum? il întrebă pe țaran.

— Da, însă s'ar putea ca peste o săptămână să aduceți o hotărîre la fel, răspuns țaranul zimbînd. „De aceea mi-ar plăcea să-mi dai în scris că arânda rămâne neurcată alți trei ani”.

Părintele *Nicodim* rămase uluit; câteva clipe nici nu înțelese ce trebuie să facă, atât de mult îl surprinse neîncrederea țaranului. Apoi luă condeii și-i făcu declarația cerută.

Bădicul *Pavel Rotar* o ceti, o împătură, o puse în șerpar, apoi se ridică să plece.

— Dar bine, omule, putem fi siguri cel puțin de voturile d-voastră? întrebă preotul. Incepu să se teamă de omul acesta.

— Da, părinte; venim și votăm cu dumneata toți patru.

— După ce eși *Pavel Rotar*, părintele rămase amărit și scârbit. Căzu în păcate grele căci a-junsesse să-și blasteme toată munca lui de păstor sufletesc. Căci, dacă ar fi fost munca lui cuminte și adevărată, s'ar fi putut afla, după cincisprezece ani de învățături și pilde, un om ca *Pavel Rotar*, în *Luncușoara*? Se disgustă de slujbă și de sine însuși, și rămânea înghețat de spaimă de câte ori își aducea aminte de vorbele țaranului. În desnădejdea lui își zicea că n'are să se mai intereseze de nimic de aici în colo, că e zadarnică toată munca.

Nu-și putu da seamă cât se va fi frământat cu gândurile; preuteasa îl chemă de trei ori la prânz, dar el nu auzi: îmbătrânit ședea la masă, cu capul greu răzimat în mână. Preuteasa gândi că ceteste ceva, și știa că popii nu-i place să-l întreprupă când era cufundat în cetit. Se hotărî deci să mai aștepte cu prânzul.

Deodată în ușe se auzi ciocănit, și, fără să mai aștepte răspunsul părintelui *Pavel Rotar* intră în casă.

— Să nu te superi, sfinția ta, că ți-am făcut de lucru, incepu el, scoțând din șerpar hârtia pe care i-o dase popa cu vr'un ceas mai înainte.

puțin ca în t
bule s'o com
uzăm de înt

O voce (

Al, Vaida

coleg deputa
reprezentant
altul este în
faceri, iar d
dela Sătmar
numai cinci
partidul naț
de vr'un suc
vină, dacă l
guvernul a
binecunoscu
electorală d
astfel că no
parlament c
reprezentar
nostru.

Dar cu
că avem da
dului nostru
puțină a le
rămas excl
ședinte a r
că nici un
loc în deles
destui sold

Acestea
și acum cu
șor aci pun

On. cam
politică ex
vernele un
până astăz
n'au făcut
file, timp în
putat. Au
de nobis s
și poporul
toria să-și
pentru țar
mai credin
sebi cetăț

Dar ex
cu toate
după cetă
chiar și de
este guve
teni de cl
asupra d
glinda fid
— și ne v
primat. N
prețioasa
stice din
In anul 19
rat dinc
de pașar
colo de I
Cele mai
din stâng

„Vei treb

hotărîrea
mântul b

— Ce

cepând n

— Z

bisericii.

bani se

mim, Gi

Părin

— A

— C

prea ad

sunt scu

când m

sfârșit r

meu. Ac

o altă l

de mas

ranul es

La ș

cu școa

puțin ca în trecut, — ci toată puterea noastră trebuie să o concentrăm în afară, unde va trebui să uzăm de întreaga noastră energie.

O voce (din dreapta): Destul de rău!

Al. Vaida: Destul de rău, spune stimatul meu coleg deputat, dar când noi avem aci numai cinci reprezentanți și dintre aceștia unul e greu bolnav, altul este împiedecat a se prezenta prin grave afaceri, iar doi înși au trebuit să plece la procesul dela Sătmar. Este, într'adevăr destul de rău, că numai cinci bărbați reprezintă în acest parlament partidul național român fără cea mai mică nădejde de vr'un succes parlamentar. Dar nu noi suntem de vină, dacă legea veche electorală a fost rea și dacă guvernul a luptat împotriva noastră cu armele lui binecunoscute și tot nu noi suntem de vină că legea electorală de acum este și mai rea, ca cea veche, astfel că noi suntem siliți să desvoltăm afară din parlament energiile noastre și acțiunea noastră în reprezentarea punctelor de vedere ale partidului nostru.

Dar cu toate acestea am ajuns la convingerea, că avem datorința a desfășura convingerile partidului nostru mai ales pentru motivul, că nu avem puțința a le manifesta în delegațiunii, de unde am rămas excluși, cu toate că însuș d. ministru președinte a recunoscut partidul nostru. Astfel se face că nici un reprezentant al poporului nostru nu are loc în delegațiunii, cu toate că acest popor liferează destui soldați și plătește destulă dare statului.

Acestea împrejurări ne-au silit să ne ridicăm și acum cuvântul și mi s'a dat mandatul să desfășor aci punctul nostru de vedere.

On. cameră! Este absolută imposibilitate o bună politică externă fără o bună politică internă. Guvernele noastre însă, dela transacțiunea din 68 și până astăzi, dela restaurarea vieții constituționale n'au făcut o bună politică internă, căci naționalitățile, timp îndelungat, n'au avut aici nici un singur deputat. Au adus legi de nobis sine nobis, au votat de nobis sine nobis acelea dărl, pe cari le plătește și poporul nostru și s'au votat recruții, cari au datorința să-și verse, în momentul suprem, sângele pentru țară. Și totuș acest stat n'a avut cetățeni mai credincioși, decât cetățenii nemaghiari, îndeosebi cetățenii români.

Dar exeperiența de toate zilele dovedește, cum, cu toate acestea, se face selecțiunea și sortarea după cetățenii de clasa primă, de clasa a doua, chiar și de clasa a treia, căci de fapt poporul nostru este guvernat din partea puterii de stat ca cetățenii de clasa a treia. Să aruncăm numai o privire asupra datelor statistice, — căci acestea sunt oglinda fidelă a stărilor politice și sociale din țară, — și ne vom convinge despre adevărul ce am exprimat. Nu voui să vă plictisesc, am să vă atrag prețioasă atențiune numai asupra unor date statistice din domeniul emigrării și al igienei publice. În anul 1912 cele mai multe pașapoarte s'au eliberat dincolo de Dealul-Craiului, 49 mii 346 de pașapoarte și e fapt cunoscut, că dincolo de Dealul-Craiului locuiesc mai ales Români. Cele mai puține pașapoarte s'au dat în ținuturile din stânga Dunării, unde locuiesc Ungurii. Din

„Veți trebui să ștergi și crucea care ai tras-o peste hotărîrea cu arânda. Nu mai avem lipsă de pământul bisericii". Și el îi întinse hârtia.

— Ce vrei dumneata? îl întrebă popa neprăpând nimic.

— Zic că nu mai avem lipsă de pământul bisericii. Dacă ați mărit arânda, bine ați făcut: banii se adaug averii bisericesti. Noi ne mulțămim. Gineretele meu a căpătat licență pentru birt.

Părintele se albi la față ca peretele.

— Așa dar nu mai votați cu noi?

— Ce să facem, părinte! Pământul azi nu prea aduce venit. Cere lucru mult și muncitorii sunt scumpi. Pe când un birt e o bogăție. De când m-am luptat și am câștigat licența pentru gineretele meu. Acum mi-a dat-o. Poftim! Și Pavel scoase o altă hârtie din șerpar, dar preotul, sprijinit de masă, îi făcu semn cu mâna să se ducă. Tăranul eși poftindu-i ziua bună.

La ședința de după prânz eși biruitor notarul cu școala străină.

I. Agârbiceanu.

212.276 de pașapoarte 126.193 s'au dat pentru bărbați și 86.083 pentru femei. Numărul acesta este îngrozitor când vom ști că înainte de asta cu 10—12 ani cifra din urmă era numărul total al emigranților. Când și femeile încep să emigreze, atunci asta prevestește pustiirea apropiată a țării.

Sunt și mai îngrozitoare — pentru Români, nu pentru Unguri, — datele referitoare la igiena publică. În anul 1912 în 56,5 procente a cazurilor de moarte a fost medic organul oficial pentru constatarea decesului, iar în 52,7 procente cei morți înaintea decesului absolut n'au avut parte de îngrijire medicală. E foarte firesc lucrul acesta căci în comitate — excepție făcând orașele — tot câte 100 mii de locuitori au 18 medici. Dintre cei morți în comitatul Arva au avut îngrijire medicală 14,7 procente, în com. Hunedoara 17,4 proc., în Maramurăș 17,6 proc. și în patria mea mai restrânsă, Solnoc-Dobâca, în faimosul comitat-model al lui Bánffy numai 11,7 procente a fost numărul acelora, cari au avut îngrijire medicală înainte de a muri.

Datele acestea sunt într'adevăr triste, și dacă vom lua în considerare, că în ținuturile dintre Dunăre și Tisza, ținuturi cu locuitori exclusiv unguri, dintre cei decedați 83,3 procente au avut parte de îngrijire medicală înainte de moarte, atunci absolut nu se poate spune că în țara aceasta nu este deosebite între români și unguri, căci de fapt s'au luat dispozițiuni, ca Ungurii să poată fi împărțșiți de îngrijire medicală, câtă vreme Români n'au parte de asemenea îngrijire. (Sgomot și contracțiceri).

Aud spunându-se că Români nu recurg la medici. E lucru prea firesc că ei nu pot să recurgă la medicul, care nu le știe limba, care astfel nu poate să facă diagnoza și nici nu are puțința de a mângăia pe cel bolnav. Dacă în puterea dreptului de candidare fibraele aleg pentru Români numai medici, cari nu înțeleg limba poporului, atunci e lucru prea firesc, că Români se lipsesc de ajutorul unor asemenea medici. Ori Dumnezeu noastră v'ati duce la un medic cu care nu vă puteți înțelege? Numai veterinarul n'au lipsă să cunoască limba pacienților, căci nu pot să vorbească cu dobitoacele. Cum puteți pretinde Dv. dela Români, să recurgă la asemenea medici? Unde medicii cunosc limba poporului, acolo s'a dovedit că Români prea bucuros recurg la ajutorul medicilor, merg bucuros la spital și să lasă operați.

Pe pagina 233 a anuarului statistic se spune fără încunjur îngrozitorul fapt, că mortalitatea copiilor e cea mai mare la Români și la Sârbi. Nu vreau să intru de astă dată în amănunte, dar dacă vom lua în considerare acestea date despre emigrări și cele din domeniul igienei publice, se evidențiază clar că soarta poporului nostru în țara aceasta e foarte tristă și dacă nici nu am pactat cu guvernul, cum se afirmă încă și azi, totuși am sperat, că dacă nici nu s'a înfăptuit faimoasa „pace", totuș se va face ceva în urma declarațiunilor dlui ministru președinte, ca promisiunile date în fața țării să se îplinească; am sperat că se vor da circulare și dacă nu noi, intelectualii, cel puțin poporul va simți ceva bunăvoință din partea guvernului. Până acum însă n'am putut experia altceva, decât că vorbele frumoase n'au fost frumoase decât pentru acela, cari au avut iluzia că promisiunile vor deveni realitate. Dar până astăzi lipsesc faptele. (Mișcare în dreapta).

Nu zic să începeți numai decât cu de-urile intelectualiilor, căci vecinic ne acuzați că noi numai de aceștia purtăm grijă, cu toate că ar fi lucru prea firesc, dacă fiii cu pregătiri academice ai poporului nostru ar putea să-și afle norocirea și existența aici acasă, dar am așteptat, ca cel puțin față de popor să se facă ceva după multele discursuri frumoase rostite aci.

On. Cameră! Ținuturile române sunt bătute de toate năpăstuirile: potopul, pedepsele administrative, colonizările, mortalitatea copiilor, lipsa medicilor! Cu toate acestea poporul nostru a rămas liniștit și-și poartă soarta grea în pace.

Acum însă deodată presa ungurească și deputații opoziționiști unguri încep să reprezinte o direcțiune foarte curioasă. (S'auzim! S'auzim!) Ei adevărat tot prix forțază direcțiunea rusofilă și tot atunci zi de zi repetază în gazetele lor de bulevard, că noi suntem iredențiști, cari vrem să rupem Ardealul și să-l dăm României.

Când în adunări populare publice se fac declarațiuni rusofile, cari sunt aprobate de o mare parte a presei, atunci suntem cuprinși de îngrijorarea că acest curent va avea răsunet și în sufletul poporului nostru și atunci ni se va arunca în față acuza, că noi am fi acela, cari de-

șteptăm în sufletul poporului nostru asemenea direcțiuni trădătoare de patrie, noi cari niciodată nu am agitat în acest înțeles și niciodată nu am reprezentat asemenea direcțiuni. Pentru aceea de pe acum declar, că partidul meu declină dela sine ori ce răspundere în această direcțiune și transmite această răspundere întreagă asupra acelor domni, cari au fost destul de ușuratici de a reprezenta această direcțiune. (Vii aprobări).

Se susține cerbicos vestea, că deputatul coleg contele Károlyi Mihály, îndată ce va sosi acasă va merge la Petersburg în societatea mai multor deputați unguri. Inchipuiți-vă numai, ce era, dacă asemenea zvon s'ar fi colportat despre vr'un deputat slovac, sârb, român ori croat?

Inchipuiți-vă numai ce era, dacă discursul lui Holló Lajos sau Lovász Márton l'ar fi rostit vr'un român, vr'un slav ori vr'un german? Presa ar vădăi de indignare și ni s'ar striga acuza de trădători ai patriei. Parlamentul întreg ar fi de acord în stigmatizarea noastră. „Was dem einen recht ist, ist dem anderen billig". Poftiți deschideți cu sinceritate și ochii acelor domni, să vadă primejdia ce o provoacă asupra acestei țări, căci totuș curioasă politică externă este aceea, ce se razimă pe o astfel de politică internă, care începând cu procesul memorandumului a îngrămădit sute de procese asupra publiciștilor și bărbaților politici nemaghiari. Aduceți-vă aminte de marele proces de trădare în contra Croaților, care însă s'a terminat cu eșec pentru urzitorii lui, aduceți-vă aminte de nefericitul proces dela Sighetul Marmăției, iar azi se începe procesul dela Sătmar în contra Românilor, cari au fost cu de-asa încorporați la Haidudorogh și cari au protestat și au avut datorința să protesteze împotriva acestui fapt. Dela un capăt până la celalalt al țării toți suntem trădători de patrie! Aceasta a fost politica nefericită a guvernelor din trecut, pe care o continuă și guvernul de azi.

O continuă, poate, din convingere șovină, ori poate fiindcă nu are suficientă putere și convingere, ca să se opună șovinismului. Intre asemenea raporturi zdruncinate interne și naționale în luna Decemvrie din anul trecut toată opoziția a manifestat astfel de proceduri, cari fatalicește au produs o atmosferă ostilă în România. Aceleași proceduri s'au aplicat și față de Serbia. Am pierdut deci simpatia Românilor și cea a Sârbilor. Dar n'a ajuns că expunem monarhia să piardă în timp de primejdie cinci corpuri de armată românești și patru sârbești: acum se injură și marele imperiu german și se periclitează și simpatiile acestuia astfel că în momentul fatal monarhia va fi absolut izolată, căci tare mă îndoiesc că corpurile de armată ale Rusiei se vor pune la dispoziția acelor domni, cari astăzi își fac cheful petind simpatia Rusiei.

Am avut datorința să amintesc aceste lucruri în numele partidului meu, căci asemenea devize aruncate cu ușurință în sufletul poporului sunt ca iasca aprinsă aruncată pe miriște. Dacă cineva are interes la susținerea acestei monarhii, atunci acest interes de sigur îl are maghiarimea. Tocmai pentru acest motiv desaprobu cu toată energia și atacurile îndreptate în contra armatei, ce e drept din partea opoziției maghiare, dar adesea chiar cu aprobarea tacită a partidului guvernamental. Ei, ori vrem să susținem monarhia și atunci trebuie să acceptăm toate consecvențele, ori nu vrem s'o susținem și atunci trebuie să ne dăm credința pe față. Dacă însă vrem s'o susținem, atunci ori care guvern are datorința să desvolte și să întărească armata, căci instituțiunile cele mai frumoase și legile cele mai bune nimic nu prețuiesc, dacă nu avem o astfel de armată în care la vremuri critice și în momentele serioase să ne putem pune toată încrederea, că va ști să apere această monarhie.

Dacă vom privi însă starea armatei noastre — încunjur de astădată amănuntele și nu voui concretiza — atunci suntem necesități a constata, că soldații nu sunt mulțumiți cu soarta, pentrucă limba lor, mai ales de când guvernul coaliționist a introdus maghiarizarea și în armată, nu se împărțășește de cinstea cuvenită. Trebuie să constat că nemulțumirea e mare și în corpul ofițeresc mai ales că cea mai grea soartă din lume e cea a ofițerului, care în fiecare moment trebuie să fie gata a-și jertfi viața și totuș retribuțiunea lui e cea mai slabă, cea mai ticăloasă. Văduvele și orfanii ofițerilor se află însă într'o stare cu adevărat rușinoasă. Imi aduc aminte de pe vremea când era student în Viena. Se povestea în orașul întreg, că văduva unul general s'a dus la Maj. Sa și a

dacă Maj. Voastră nu va dispune ca să se facă oarecare îngrijire pentru fetele mele, atunci voi fi silită să le îndemn a-și vinde trupul. Faptul acesta, așa cred, caracterizează îndeajuns situația tristă în ce privește penziunea văduvelor și orfanilor de ofițeri. Tocmai pentru acest cuvânt ar trebui să se ia dispozițiile de lipsă, ca ofițerii să nu fie siliți a trăi o viață abnormală, să nu fie ținți a se însura numai când află vre-o fată cu zestre ori cu cauția fictivă.

Gândiți-vă că sunteți în dispoziția sufletească a unui ofițer și atunci veți ajunge și Dv. la convingerea, la care am ajuns eu, că adevărul ar trebui să se dea posibilitatea, ca ofițerii să se poată căsători și fără zestre. De altă parte însă familiilor de ofițeri trebuie să li se asigure o astfel de penzie, din care văduvele și orfanii lor să poată trăi.

Cei cari dintre Dv. au luat parte în delegațiuni prea bine știți, că artileria noastră de fortărețe pretinde grabnică reformare și știți și aceea, că în ce privește aeroplanelor și hidroplanelor, cele mai multe state ne-au întrecut așa că într'un conflict serios noi, zău, n'am fi între cei dintâi.

Lucrul cel mai tragic este însă faptul, că armata nu are personalul suficient pentru îngrijirea răniților și nu are un număr suficient de medici. Știu prea bine, citec adesea în ziarele opoziționiste obiecțiunea, că și așa e prea mare bugetul cheltuielilor comune. Admit și eu că acest buget într'adevăr e foarte mare, dar în comparație cu alte state e foarte mic. Dacă raportăm acest buget la bugetul nostru intern, atunci vedem că la trei resorturi cheltuielile sunt mult mai mari decât sumele preliminate pentru cheltuielile armatei comune. Bugetul ministerului de finanțe e de două ori, cel al ministerului de comerț de patru ori mai mare, chiar și bugetul ministerului de culte întrece sumele, ce le dăm pentru acoperirea cheltuielilor comune. Suma acestor trei bugete întrece miliardul, iar suma cheltuielilor comune — nu numai ale armatei, ci peste tot cele comune — este de 125,127.974 coroane. Evident deci că suma aceasta nu este prea mare, dacă vom socoti că bugetul nostru a ajuns la 2 miliarde și 300 milioane de coroane. Deja acest buget formează o povară oribilă asupra poporului și ar fi mare greșală, dacă cheltuielile armatei s'ar spori fără atingerea celorlalte resorturi. Dar de fapt s'ar putea cheltui mai mult pentru armată, dacă s'ar face economii la celelalte bugete, la cari de fapt multe sume se prada pentru lucruri de prisos.

După toate acestea din nou trebuie să accentuez punctul de vedere al poporului român, care a fost atât de patriotic în împlinirea datorințelor sale, încât și din America își plătește dările în Ungaria și feciorii de acolo au venit acasă, pentruca să-și împlinească îndatoririle militare. În schimb primim o astfel de lege electorală că pe viitor acest popor nu va fi în stare să-și trimită un singur reprezentant al său în parlament și că în delegațiunile din anul acesta se repetă vechiul sistem încât nu va fi acolo nici un singur deputat român. Pretindem cu tot dreptul să se respecte și voința noastră. Dacă suntem buni pentru dare și recruți, dacă poporul român e bun element susținător de stat, când e vorba de împlinirea datorințelor și de suportarea greutăților, atunci acest popor să fie bun și pentru egala îndreptățire.

Dacă însă nu voți să ne recunoașteți ca element susținător de stat și nu admiteți, ca poporul românesc să aibă existența sa națională liberă, să aibă drepturi în măsura, în care își împlinesc datorințele, când i se impun recruți și dări pentru susținerea monarhiei, atunci poftiți a-i ierta acestui popor dările și recruții, să vedem, va fi în stare poporul maghiar ca singurul element susținător de stat să poarte toate greutățile, dacă pe Români și celelalte popoare nemaghiare le exchideți dela acestea drepturi. (Mișcare în dreapta).

Știu foarte bine că în Rusia și în România tocmai acum sunt la ordinea zilei mari reforme agrare și e chestie de scurt timp când problema agrară va fi rezolvită în acestea țări din vecinătatea noastră. Poate contele Károlyi Mihály tocmai pentru aceea vrea să călătorească la Petersburg, ca să studieze chestia reformei agrare și partelarea moșiilor între țărani.

Nu știu asta cu siguranță, dar și până atunci ar fi foarte bine, dacă guvernul s'ar ocupa serios cu ideea de a introduce și la noi reforme agrare și ca acestea reforme să fie realizate și

aici atunci când ele vor fi puse în practică în țările vecine, căci trebuie să fim convinși cu toții că statele nu pot fi zidite și susținute prin bacionetele jandarmilor și că existența acestei monarhii numai așa se poate asigura, dacă ea va fi întemeiată pe comunitatea de interese și sentimente și nu în chipul acela, că dela Predeal până la Orșova și până la Bruk vom pune lângă fiecare cetățean câte un jandarm. Și după ce nu putem găsi la guvernul actual bunăvoință și niști serioasă de împăciuire și fiindcă vedem, că față de noi și acest guvern urmează sistemul și tactica guvernelor din trecut, în numele partidului meu nu primesc bugetul.

Președ.: D. prim-ministru vrea să vorbească. (S'auzim! S'auzim!)

Cont. Ștefan Tisza, prim-ministru: On. camera! (S'auzim! S'auzim!) Față de expunerea dlui deputat eu mă voi restrânge numai la câteva observări foarte scurte. (S'auzim! S'auzim!) D. deputat a amintit faptul, că dela tratativele cu partidul național român nu s'a întâmplat nimic, ceace, după cum a spus dsa, ar dovedi că frumoasele vorbe de atunci ar fi fost înlocuite cu fapte.

Dar eu îl pot asigura pe d. deputat, că ceace am dezvoltat și arătat ca păreri și ca atitudine a guvernului, acelea în liniște în mod consecutiv le vom și realiza și le vom traduce în viață. (Aprobări în dreapta.)

Sunt de credință, că suntem foarte aproape de aceea, ca — amintind chestii mai importante — să poată apare noul ordin referitor la catechizare, dar se vor lua — firește fiecare la vremea sa — și celelalte măsuri. În general d. deputat a cărui discurs a fost rostit pentru a produce predispoziții și în multe privințe este spus ad captandam benevolentiam, poate fi convins, că nimeni nu consideră pe Români ca cetățeni de categoria a treia în Ungaria. (Adevărat! Așa-i!) În Ungaria fiecare e tratat, fără deosebire de rasă și de naționalitate, după principiul celei mai depline egalități, iar dacă comparăm stările sociale din Ungaria și din alte ținuturi locuite de Români, amintite de dsa, cu conștiința liniștită îndrănesc să afirm, că din punct de vedere material și cultural poporul român nicăiri nu duce o viață atât de bună ca în Ungaria. (Adevărat! Așa-i! în dreapta).

Varga Gábor: Nici unde în lume!

Cont. Ștefan Tisza, prim-ministru: În această privință e caracteristic pentru obiectivitatea dlui deputat și faptul când dsa spune că și popourile băntuie tot numai ținuturi românești. (Ilaritate).

D. deputat consideră ca insuficiente cheltuielile votate pentru armată și vorbește în așa mod despre lipsurile echipamentului nostru militar, încât eu trebuie să protestez cu toată hotărârea contra acestui mod de a vorbi. (Aprobări în dreapta), deoarece har Dlui, în privința capabilității de luptă armata noastră stă pe un grad mult mai înalt, decât s'ar concluda aceasta din atari declarații.

Apoi, e în deosebire cunoscut că tocmai în anii mai recentii s'a început o așa acțiune sistematică de perfecționare a armatei noastre, încât aceasta în timp foarte scurt va potența foarte mult valoarea internă a forței militare a monarhiei, a cărei condițiuni fundamentale au fost create tocmai de evenimentele cari au avut loc în camera ungară și tocmai în urma voinței bărbătești și a adevăratei convingeri politice privitoare la situația de mare putere a monarhiei. (Aprobări vii în dreapta și în centru.)

D. deputat afirmă că în armată între soldați și în corpurile ofițerilor există nemulțumire. Dar, mă rog, e foarte anevoios lucru a examina inimile și rinichii. (S'auzim! S'auzim!) Regret, că probabil e un păcat al evului present că sunt atât de puțini mulțumiți în lume. Dar cutez să afirm, că, oricând va fi nevoie, atât soldații cât și ofițerii armatei noastre cu tot echilibrul moral, în deplina conștiință a datorii lor mari și sublime ce li se impune, cu neconditionată credință, încredere și abnegațiune își vor face datoria. (Adevărat! Așa-i!)

D. deputat excepționează, respective amintește despre aceea, că bugetul nostru are atât de puține poziții pentru cheltuielile militare. Această afirmație e foarte departe de realitate. Înainte de toate d. deputat uită că intratele va-

male se detrag din pozițiile bugetului despre cheltuielile comune în chestie, deci aici într'adevăr nu este amintită suma care într'adevăr se întrebuițează pentru scopurile armatei comune, ci una mult mai mică, și anume numai plusul care nu poate fi acoperit din intratele vamale, ci trebuie acoperit din alte venituri ale statului.

Ce privește suma de 125 milioane care în ordinariu e fixată ca cheltuieli comune, aceasta s'a urecat cu o sumă foarte mare, — nu-mi amintesc cifra, dar pare-mi-se cu vre-o 60—70 milioane. Dar abstrăgând dela aceasta, între cheltuielile ordinare se găsește suma de 78 milioane ale bugetului pentru apărarea țării, între cheltuielile extraordinare 75 milioane pentru armata comună și pentru marina de război, deci 280 mil. și venitele vamale sunt pe cari Ungaria le cheltuiește pentru scopurile capabilității de luptă a armatei și pentru siguranța externă. Iar, această sumă, pare-mi-se, nu poate fi considerată ca nesuficientă, și sunt de credință că poporul românesc, a cărui interese d. deputat se străduiește să le apere cu atâta monopolism, n'ar fi prea mulțumitor deputatului său care face aici propagandă pentru urcarea acestor cheltuieli. (Adevărat! Așa-i!)

Sunt în plăcuta situație să fiu de acord cu o parte din discursul dlui deputat, și anume cu critica pe care a făcut-o manifestațiilor rusofile ale unor anume cercuri. Nu vreau să insist asupra acestei chestii, căci nădăjduiesc că în delegațiuni voi avea prilejul să mă ocup în mod mai amănunțit cu acest fenomen amuzant. (Ilaritate. Strigăte: Absurditate). Asigur pe d. deputat că nimeni nu va acuza sau bănui Români din Ungaria sau grosul partidului național român din Ungaria că ar avea tendințe rusofile; cu toate acestea sunt recunoscător față de cutezanța dlui deputat, care critică tendințele rusofile ale altora, probabil în convingerea, că nimeni nu cunoaște alte relațiuni intime dintre d. deputat și frații Gerovsky și prietenii acestora.

Dr. Alex. Valda-Voevod: Voiu răspunde la aceasta!

Cont. Șt. Tisza, prim-ministru: Aștept cu interes răspunsul dv. În tot cazul, zic, până când mă va lumina asupra greșelii mele, trebuie să exprim dlui deputat o anume recunoștință pentru cutezanța dsale.

Aceste observații am dorit, on. camera, să le fac, deoarece nu voiu să las un singur moment fără răspuns aceste afirmații. (Aprobări vii.)

De altfel rog, on. camera, să binevoiați a primi bugetul ca bază a desbaterilor parțiale. (Aprobări vii.)

Dr. Alex. Valda-Voevod: Rog să am cuvânt în chestie personală respective pentru a-mi rectifica senzul cuvintelor întreprimate greșit.

Președintele: Camera admite cererea? (Da! Admitem!)

Dr. Alex. Valda-Voevod: On. camera! Primul ministru a ridicat o acuză atât de gravă împotriva mea, despre a cărei gravități cei mai mulți dintre dvoastră nu aveți ideie, astfel că îmi țin de datorie, de datoria apărării mele legitime ca să nu las nici un moment fără răspuns această acuză.

D. prim-ministru a spus că are cunoștință, că eu așa avea legături cu frații Gerovsky. Eu cunosc pe doi frați Gerovsky. Aceștia se află acum în temniță, pentruca sunt acuzați de propagandă rusofilă. De numele lor de botez nu-mi aduc aminte. Unul e medic în Karlsbad, iar pe celălalt l'am întâlnit o singură dată, când m'a cercetat cu fratele său. Pe medicul Gerovsky l'am întâlnit de trei ori în viață.

Dle prim-ministru, poftiți și-l întrebați pe Gerovsky ce am vorbit cu el, ce atitudine am luat în ce privește tendința lui rusofilă. Poftiți și-l întrebați și pe celălalt cu care m'am întâlnit o singură dată în viață, că față de el, când m'a cercetat cu fratele său, ce atitudine am luat în chestia rusofilă. Și atunci d. prim-ministru se va convinge că și între patru ochi și între sease ochi am mărturisit totdeauna aceleași principii în această chestie, ca și în parlament și atunci, când mi-am desfășurat părerea mea politică în presă.

On. camera! E foarte interesantă cunoștința mea cu Gerovsky și e interesant, cum a putut

ajunge d. prim-ministru la convingerea — căci așa trebuie să o numesc, pentru că nu cred, că ar fi cutezat să ridice această acuza împotriva mea, dacă n'ar fi convingerea lui.

În vara trecută m'a vizitat un tânăr în Karlsbad unde făceam praxă medicală. A venit în camera mea de ordinație, și mi s'a prezentat. L'am pofțit să ocupe loc și a început cu aceea că aduce o scrisoare de recomandare dela colegul meu medic Gerovsky. Conținutul scrisorii era: Îți recomand pe d. X. Y. și vă rog să-i consacrați câteva minute.

L'am pofțit să ocupe loc și l'am imbiat cu țigări.

Cu ce vă pot servi? A spus că e rutean din Ungaria, candidat de avocat în Budapesta și e foarte mult persecutat de către detectivii maghiari, și că e copil de preot rutean, il doare înima și e cu totul frânt de tratamentul scârbos, aplicat țărânilor rutene de către opresorii maghiari, jandarmi, preoți și Ovrei, (Mișcare), și că nimeni nu-i sprijinește. Mi-a zugrăvit minunat întreg martiriul, prin care trece poporul rusesc. Apoi l'am întrebat: Domnule dragă, explică-mi, cum se poate că în Ungaria fiecare naționalitate, fiecare strat de popor își are reprezentanții, cari au curajul să intre în luptă pentru dreptatea alor lui; cum se poate că Rutenii nu au nici un bărbat intelectual, astfel că pe dta te cunosc ca primul și singurul bărbat intelectual, care se interesează de soarta națiunii lui.

La aceasta el mi-a răspuns: Uite, dle deputat, la noi stau lucrurile așa că dacă un tânăr are talent, împotriva acestui tânăr se începe goana deja în gimnaziu și-i nimicesc cariera, iar dacă la universitate chiar și numai o singură dată cutează să se manifeste ca rutean, atunci e sigur că-l vor nimici de tot. Numai eu știu câți au trecut prin astfel de torturi.

Darval Fülöp: Doar nu i-ai crezut acestea!

Dr. Alex. Valda-Voovod: I-am spus: Uite dragă prietene, mă bucur, că în sfârșit se află un Rutean care îndrăznește să-și ridice cuvântul în interesul poporului său; căci cum vei pretinde Maghiarilor — doar în comitatul dvoastră de abia se află Maghiari — că solgăbirașele, preoții, cari toți sunt oameni preocupati, să se intereseze mai mult de soarta poporului dtale decât fiii aceluia popor. E foarte natural că soarta poporului rutean numai atunci se va întoarce spre bine, când se va găsi un bărbat, care să spună, că iată sârmanul popor piere aci. Foarte mă bucur, că văd în sfârșit în dta un rutean viu, care e aplicat să se mărturisească de Rutean. Dar la aceea să fi pregătit că te așteaptă soarta cea mai grea. Dar aceasta n'are a face. Dacă îți vei ridica cuvântul, vei vedea că soarta poporului dtale se va îndrepta cu încetul spre bine căci atunci și guvernul va auzi cuvântul copiilor ce plâng. Numai una te rog, să ai grijă, ca să nu vâsleşti în apele rusofile, ci înființează o foaie.

Am uitat adecă să amintesc, că el a cerut 3 lucruri. A spus că ar dori să redacteze un ziar, să înființeze o bancă (Ilaritate) și ar face studii de călătorie în străinătate, și m'a rugat că eu ca bărbat naționalist nemaghiar cu experiențe să-i dau sfaturi bune. La aceasta i-am răspuns, că, uite, fă atunci o foaie mai mică, în care să dai sfaturi economice poporului dtale, dar nu cumva să faci politică și să pășești cu tendințe rusofile.

La aceasta mi-a zis: Mă rog, e departe de mine orice tendință rusofilă, eu vreau să fiu Rutean-ungurean. Pe noi ne acuză, că am fi în legătură cu Petersburgul și că facem propagandă rusofilă. Cum să ne apărăm împotriva acestei acuze?

Am răspuns, că apărarea cea mai bună e să nu faciți (rusofilism). Iar, ce privește banca, în privința aceasta nu vă pot servi cu lămuriri, deoarece nu vă cunosc împrejurările, ci adresează-te vre-unui bărbat slovac.

Atunci el îmi spune — observ că am avut o convorbire de vre-o două ore — să fac bine și să-i dau o recomandare către fostul deputat Milan Hodza; la care i-am răspuns că îi voi scrie lui Milan Hodza să-l primească. Dar nu i-am scris și o să vedeți de ce. El mă rugase — și bineînțeles aceasta a fost cauza că nu l'am servit — să-i dau un bilet pentru o stațiune balneară din Moravia, unde politicienii slavi țin o

consfătuire intimă. Atunci l-am întrebat: Cum vii d-ta să-mi ceri scrisoare de recomandare, când eu nici nu cunosc pe acei domni, și oare de ce nu ți-a dat Gerovski? Îmi răspunde: Gerovski e tânăr și recomandarea d-lui deputat trage mai mult în cumpănă. Îi spun: Amice, eu nu-ți pot da recomandare pentru un astfel de congres intim slavofil, căci eu nu cunosc pe acei domni; de altcum către cine ți-ar trebui recomandare? Zice că mai bine ar fi către Markow.

Eu știam foarte bine că Markow e deputat în Reichsrat și reprezintă extrema rusofilă, de aceea îi obiectez că probabil nu e în curat cu direcțiunea reprezentată de Markow, care e direct contrară convingerilor mele, fiind el rusofil, care când i se dă ocaziune atacă pe la spate pe ucrainiști; prin urmare — zic eu — cum să-ți dau recomandare către acela a cărui tendință politică nu o aprob și pe deasupra nici nu-l cunosc personal? Aceasta n'are de-a face — îmi spune el — să-i dau numai câteva șire, numai atât cât să-i prindă bine, apoi aceea e treaba lui dacă-l vor primi ori nu, își va ajunge scopul ori nu. Îi spun că-mi pare foarte curios să-l dau recomandare la un astfel de congres rusofil. — În cele din urmă a renunțat și când l-am petrecut afară i-am mai spus că „până când vei fi Rutean poți conta pe sprijinul meu, dar cât ce vei lua inițiativa curentului rusofil printre Rutenii din Ungaria, nici eu, nici prietenii mei de principii nu-ți vor lua parte”.

Au trecut 3-4 săptămâni când domnul acesta veni din nou la mine. Eram ocupat și fiindcă nu-mi făcuse impresie bună, nu l'am servit. Așadar a venit și a doua oră și de astădată mă ruga să-i spun dacă e posibil ca partidul naționalist din parlament să se intereseze de soarta Rutenilor, deoarece acolo se pregătește un proces monstru, care-i un adevărat scandal, fiind oamenii aceia cu totul nevinovați. Pentru că numai agenții provocatori au instigat poporul în direcțiunea panslavistă, ceace dânsul condamnă, apoi a doua zi i-au prins cu jandarmii pe acei oameni, pe cari agenții provocatori i-au sedus. Astfel acești oameni sunt martiri. M-a întrebat că nu am fi aplicați, noi deputații naționaliști, să interpelăm în chestia aceasta. I-am răspuns: „Domnule, dacă îmi dai indicii, ca să pot dovedi ceace spun, adecă să pot arăta obiectiv ceace susțin, atunci de sigur aș interpela eu, sau altul, deoarece îmi țin de datorință să iau cuvântul pentru cei apăsați, fie maghiari ori nemaghiari, fie social-democrat, rutean sau oricine — dar vezi bine dacă nu-mi poți da indicii, nu pot interpela”. După acestea domnul a plecat și mai mult nu l-am văzut.

Asupra acestei chestiuni am voit să iau cuvântul la discuția chestiunii românești, cu mult mai pragmatic ca acum, dar am avut atât material, încât a trebuit să-mi scurtez vorbirea și astfel la această chestiune nu am mai ajuns. Acum însă pot spune, că acel domn e Duliskovici detectiv la poliția de graniță. Dacă dl prim-ministru vrea să vază scrisoarea ce mi-a adus-o dela Gerovski, pot să i-o arăt, căci aș voi să nu rămână lucrul într'atâta. Dacă trageti la îndoială declarațiile mele cari le-am făcut aci înaintea reprezentanților țării și-i credeți mai mult d-lui Duliskovici, care poate că m-a denunțat — atunci poftim să mă puneți sub acuza că să fiu confruntat cu Duliskovici și cu cei doi Gerovski, pe cari am avut ocazia să-i văz de două — trei ori.

Însă din aceea, că eu ca bărbat politic am vorbit cu ei de două-trei ori în viața mea, nu se poate ridica împotriva mea acuza, că aș prezenta alte tendințe când nu pășesc în public și altele când confirm spusesele mele în public — pentru că din trecutul meu politic multe mi s'ar putea arunca în față, dar că nu aș fi îndrăznit să-mi arăt pe față sincer convingerile, această acuza nu se poate ridica împotriva mea.

Contele Ștefan Tisza, ministru președinte: Onor. cameră! Eu fac o singură observație. Poate în ședința de mâine a camerei voi fi în situația să vă arăt o scrisoare de recomandare, pe care Gerovski a trimis-o d-lui deputat.

Alex. Valda-Voovod: Acea scrisoare de recomandare? Cu neputință!

Contele Ștefan Tisza: Dacă e mistificație, se va dovedi.

Alex. Valda-Voovod: Aceea, mă rog, e la mine!

Contele Ștefan Tisza: Să ne înțelegem. Dacă e vre-o incorectitudine la mijloc, să fie convins dl deputat că se va lămurii. Noi avem la îndemână o scrisoare de recomandare a lui Gerovski, respective bilet de recomandare, al cărui conținut în tot cazul mă îndreptățește la acuza, care i-am adus-o d-lui deputat. Acesta îl voi arăta mâine în cameră și vom putea constata starea de fapt a lucrului. (Aprobări.)

Ședința de azi.

— **Chestia Duliskovits-Gerovsky.** —

Azi deputații s'au adunat foarte în silă la parlament. La orele 11 fără un sfert abia erau prezenți 30 de deputați. Se aștepta cu mare interes continuarea aferului de ieri dintre contele Ștefan Tisza și deputatul român Dr. Alex. Valda.

La orele 11 vicepreședintele **Simontsits Elemér** deschide ședința și după prezentarea mai multor scripte dă cuvântul ministrului președinte.

Contele Ștefan Tisza: On. Cameră! În legătură cu discursul meu de ieri mă folosesc de ocaziune să dau deslușirile cuvințioase că pe ce s'a întemeiat declarația mea de ieri, că deputatul Alexandru Valda se află cu cercurile panslave în legături, cari nici decum nu pot să ne inspire încredere. Am la mână un bilet de vizită, pe care l'a scris **Roman Gerovsky**. Nu știu dacă este ori ba necesar să arăt on. camere, cine este Roman Gerovsky și frații lui? Toți suntem în clar cu domniile acestia. Alexei și George trăiesc în Austria, fratele al treilea Roman e medic, iarna locuiește în Petersburg, vara o petrece la Karlsbad. Alexei și George acum sunt în închisoare preventivă, s'a inițiat împotriva lor procedura criminală pentru agitațiuni panslaviste, săvârșite pe teritoriul monarhiei. De ani de zile acești doi frați iau parte în lupta cea mai înverșunată în contra monarhiei.

Biletul de vizită ce-l am în mână (aci ministrul președinte arată un mic bilet de vizită) l'a dat lui **Duliskovits Roman Gerovsky** în 8 Martie 1912 ori 1913. Pe bilet stă scris: „Dr. Roman Gerovsky empfehl Herrn Duliskovits als Advokaturskandidat als einen braven, durchaus verlässlichen ungarischen Russen”.

Nu este lipsă, așa cred, de prea mare agerime de minte, ca să putem concluda, că cine astfel recomandă pe cineva cuiva, între aceia există o înrudire a sentimentelor.

Alexandru Valda: On. cameră! Domnul ministru președinte își întemeiază susținerile pe o bază prea șubredă. Nici aceea n'a dovedit, că scrisoarea din chestie mi-ar fi fost adresată mie.

Contele Ștefan Tisza: (Arată scrisoarea). Aci pe plic e adresa dtale!

Alex. Valda: Domnul ministru președinte pe nimeni n'a putut convinge despre aceea, că această epistolă ar fi scris-o într'adevăr Gerovsky. Eu n'am tăgăduit că am primit această scrisoare pe calea unor agenți provocatori. (Zgomot în dreapta). E un caz hazliu acesta. În contra rusofililor eu am luptat întotdeauna cu armatura completă și totdeauna am fost aderentul triplei alianțe. Am timbrat ca greșală politică atacurile lui Polónyi și soților săi în contra Germaniei. Și acum d. ministru președinte spune, că eu am legături secrete cu Rușii ultraiști. Dacă ni-ar fi produs o scrisoare pe care s'o fi scris eu lui Gerovsky și dacă această scrisoare ar fi avut conținut politic, atunci, recunosc, aș fi azi compromisat. Dar scrisoarea asta câștigată prin Duliskovits nu dovedește, că eu aș avea legături intime cu frații Gerovsky.

Un deputat guvernamental: Pentru ce nu mi-a scris mie? (Ilaritate).

Alex. Valda: Să continuăm jocul. Eu sunt gladiatorul, care trebuie să mă lupt cu leii. Duliskovits a avut și are mandanți, cari zic: dragă Duliskovits, să faci pe agentul provocator și detectivul își joacă rolul cu succes. *Cineva a avut interes, ca eu să fiu compromisat.* Se crede că asta va succeda printr'un bilet de trei rân-

duri. Meseria detectivului e tot atât de cinstită ca și președinția de ministru ori deputăția, dar nici decum meseria detectivului, care face pe agentul provocator. E caracteristic pentru situația de azi, că anumiți factori politici, cari sunt superiori acestui agent provocator, nu se sfîșie să-l trimită pe Duliskovits la mine curat numai în scopul ca să mă compromită cu rusofiliism pe mine: amicul cel mai devotat al triplei alianțe.

Primul paznic al legalității cu toate acestea își susține acuza. Ieri ministrul-președinte și-a terminat atacul cu aceea, că eu fac obiect de critică tendințele rusofile ale altora, deoarece nimeni nu știe, că susțin legături cu Geovski și tovarășii lui. Azi cred, nu poate să-și mai susțină acuza. Eu sunt la Carlsbad medic curant și primesc pe toți câți vin la mine. Măne acest Duliskovits poate să prezinte vreo epistolă pe cari mi-ar fi adresat-o Bobrinski și atunci Tisza va concluda, că eu și cu Bobrinski și cu cultiv legături intime. Voi fi foarte bucuros, dacă domnul ministrul-președinte va recunoaște că m'a atacat pe nedreptul, dar dacă n'o face, nici asta n'are să mă supere.

Contele Ștefan Tisza: Observă că n'ar fi dat nici o importanță scrisorii, dacă s'ar fi scris în ea că Duliskovits suferă de ficat ori de stomac. Dar când el recomandă pe Vaida ca pe un amic vrednic de încredere al Rușilor, atunci asta înseamnă înrudire sufletească.

Cu aceasta s'a terminat duelul între contele Ștefan Tisza și deputatul nostru Dr. Alex. Vaida. Evident, Tisza a rămas bătut și compromitat. Un veritabil bărbat de stat nu făurește acuza atât de formidabile pe temeiuri absolut șubrede. Noi ne bucurăm de întâmplarea aceasta din dietă, căci desvălește completul infam, ce s'a făcut în contra iubitului nostru amic d. Dr. Alex. Vaida. Lumea știe de legăturile în altă parte ale dlui Vaida și Ungurii ar fi voit să-l compromită tocmai acolo, unde ei străbat cu atâta greutate ori nu străbat de loc. Planul însă n'a reușit, adevărul a învins și de astădată și contele Ștefan Tisza cu ziua de ieri și cea de azi și-a pierdut ultimul titlu ce l'ar fi putut avea la încrederea noastră în cinstea și sinceritatea intențiilor sale.

Și asta e un mare câștig.

Desbaterea bugetului ministerului de interne.

După alegerea membrilor în delegațiunile camera a continuat desbaterea bugetului ministerului de interne. Iau cuvântul deputații **Ivan Rafovsky** și **Kostyál**, cari urgitează reforma administrativă și declară că primesc bugetul.

La orele 2 președintele suspendă ședința până la orele 4, când ocupă scaunul prezidențial vicepreședintele **Carol Szász** și se continuă desbaterea bugetului ministerului de interne. Vorbește **Gheorghe Lukács**, iar după el deputatul **Desbordes**, care urgitează statificarea posturilor de medici în comune.

Ministrul de interne **Ioan Sándor** reflectează la antevorbitori spunând că e luat în program renovarea spitalelor în întreaga țară provăzându-le cu o administrație în spirit modern. Numărul alienaților a crescut în timpul din urmă în chip considerabil. Aci se va ajuta însă astfel, că o mare parte a alienaților nepericuloși vor fi lăsați în îngrijire familiară. Încât privește posturile de medici cercuali răul zace în faptul că medicii mai tineri nu merg bucuroși pe sate, deoarece e foarte necesară statificarea acestor posturi.

Pentru remediarea relelor în ce privește stațiunile balneare se va elabora un proiect de lege special. Ministrul pune în vedere statificarea poliției orașelor, iar în ce privește emigrarea prin contractele încheiate cu societățile navale se va împiedeca orice emigrare fără pașaport. Pregătirile pentru punerea în aplicare a noii legi electorale reclamă mari cheltuieli. Orașele au ajuns în stări finanțare rele din cauza proprie pentru că se fac de către aceste o mulțime de risipe nemotivate, iar dările complementare apasă greu pe umerii orașenilor. Cursurile pen-

tru funcționarii administrației s'au început deja și s'au introdus la aceste și *limba română*.

Ministrul protestează împotriva afirmației, că medicii români ar fi persecutați în activitatea lor pentru limba lor. Face apoi cunoscută în trăsături generale reforma administrativă și

spune că proiectul respectiv îl va prezenta camerei în luna viitoare. Roagă camera să primească bugetul resortului său.

Camera votează și în special acest buget. Ședința se închide la 8 seara.

Procesul dela Sătmar.

— Dela trimisul nostru special. —

Sătmar, 23 Aprilie.

Azi s'a început la tribunalul de aci desbaterea procesului „răsvrățiților” din Moftin. Față de acest proces se manifestă foarte mare interes. Cu trenurile de azi dimineață au sosit foarte mulți țărani români în frunte cu preoții și învățătorii lor din comitatele Maramurăș, Sălaj, Beneg, Arad, Bihor, din Ardeal și din Bănat.

Desbaterile sunt conduse de **Dr. Iosif Nemethy** ca președinte, judecători votanți sunt: **Dr. Alexandru Jeney** și **Dr. Victor Rozgony**, judecători de tribunal.

Au fost citați *treizeci și cinci de acuzați și treizeci de martori*.

Acuzații sunt următorii:

1. **George Murășan**, de 55 ani, născ. în Tiream, locuitor în Moftinul-mic, preot gr-cat. (ca instigator).

2. **Ioan Ceghi sen.**, de 63 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

3. **Jacob Moldovan**, de 31 ani, gr.-cat., născ. în Teiuș, loc. în Moftinul-mic, plugar.

4. **Petru Tarța**, de 23 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

5. **George Voariu**, de 45 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar-pălmaș.

6. **Andrei Botiș**, de 19 ani, gr.-cat., născ. în Belteac, loc. în Moftinul-mic, vizitiu la moșie.

7. **Vasile Șuta**, de 17 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

8. **Grigore Borota**, de 35 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, zidar.

9. **Grigore Bontea**, de 33 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, gornic jurat.

10. **Vasile Pop**, de 18 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar-pălmaș.

11. **Vasile Tot**, de 18 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar-pălmaș.

12. **Maria Andrei măr. Vasile Pinte**, de 32 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, membră de familie.

13. **Ioan Ceghi jun.**, de 36 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, al doilea primar.

14. **Ioan Varju**, de 20 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, pălmaș-plugar.

15. **Augustin Cadar**, de 19 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

16. **Ștefan Șoncodi jun.**, de 19 ani, gr.-cat. din Moftinul-mic, plugar.

17. **Pavel Șoncodi**, de 28 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

18. **Maria Andor, măr. Ioan Tarța**, de 26 ani, gr.-cat., născ. în Stroi, loc. în Moftinul-mic, în familie.

19. **George Tarța sen.**, de 57 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, pălmaș.

20. **Grigore Balla**, de 27 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, pălmaș.

21. **Ioan Silaghi**, de 19 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, pălmaș.

22. **Ioan Torsan**, de 22 ani, gr.-cat., născ. în Rev, loc. în Moftinul-mic, cantor-învățător.

23. **George Șuta**, de 30 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, pălmaș-plugar.

24. **Mihai Gărdus**, de 32 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

25. **Alexandru Pop**, de 31 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

26. **Ioan Văleanul (?)**, de 65 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

27. **Pavel Variu**, de 20 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic, plugar.

28. **Vasile Borota**, de 33 ani, gr.-cat., din Moftinul-mic.

29. **George Dănilă**, învățător în Sanislău.

30. **Petru Rațiu**, de 65 ani, a decedat.

31. **Vasile Serény**, de 30 ani, e emigrat în America.

32. **Romul Bontea**, de 15 ani, a emigrat în America.

33. **George Oros**, nu s'a prezentat. (E polițist în Miscoț. — N. Rap.)

(Numele a doi acuzați nu l'am putut descifra. — N. R.)

Primul dintre acuzați e ascultat părintele **George Murășan**.

Dsa vorbește românește și spune următoarele:

„Era zi de sârbătoare când am primit înștiințarea despre vizita locțiitorului episcopesc Jaczkovics. Imediat am anunțat aceasta de pe amvon credincioșilor, cari au primit vestea cu multă nemulțumire. Credincioșii nu voiau să primească pe locțiitorul episcopului, mai ales în școală. Văzând atâta nemulțumire eu am dat poporului următorul sfat:

— *Eu nu pot să fac nimic, deoarece mie îmi sunt legate mâinile. Dar în cazul dacă voi nu vreți să-l lăsați să intre în școală, să-l explicați că ați înaintat protest la Papa dela Roma, să aștepte deci, și el, locțiitorul episcopesc, rezultatul protestului. Dar să nu vă împotriviți jandarmilor, căci din asta se poate naște mare năcaz.*

Era în ziua de 10 Aprilie. Eram tocmai în biserică, unde serveam s. misă. Intre orele 9—10 intră în altar un preot însoțit de un civil. Pe acest din urmă l-am cunoscut. Era protopretorele **Ștefan Madarassy**. Preotul care era Jaczkovics, a pășit către mine și s'a prezentat. La aceasta eu am răspuns: „*Intre alte împrejurări m'aș fi bucurat de vizita dtale, dar așa, în calitate oficială, nu!*”

Jaczkovics mi-a spus, că i se pare că i-as fi fost coleg de școală, la ce eu i-am răspuns că nu-mi aduc aminte.

Până se întâmplase această scenă poporul s'a îmbulzit spre noi, dacă-mi aduc bine aminte, sub conducerea lui **Jacob Moldovan**, ne-a înconjurat și încontinuu strigau către **Jaczkovics**:

— *Afară! Afară!*

Văzând această situație care devenea tot mai amenințătoare, Jaczkovics a plecat să iasă din biserică, dar s'a întors iarăș să-și ia pălăria pe care o uitase în altar. Eu n'am văzut cele ce s'au întâmplat. Am auzit numai atât că poporul încontinuu striga: „*Afară! Ieși afară!*”

Președintele: Dta n'ai auzit clopotele sunând?

G. Murășan: Ba, da, am auzit, dar s'a întâmplat și de altă dată că la ieșirea din biserică copiii, în glumă, trăgeau clopotele.

Președintele: Când a ieșit vicarul din biserică, dta ai mai rămas în biserică?

Pr. Murășan: Am mai rămas puțin timp în biserică. Văzând eu că intră fete în biserică, am făcut semn cu mâna să iasă afară.

Președintele: Nu ai făcut semn când l'au lovit pe Jaczkovics?

Pr. Murășan: Nu, fiindcă eu n'am văzut. Apoi după ce cu totii au ieșit din biserică și eu am ieșit în stradă. Atunci protopretorele **Madarassy** s'a apropiat de mine și mi-a zis: „*Domnule părinte, asta ai aranjat-o bine!*” Eu am protestat contra bănuiei. Apoi s'a apropiat de mine și vicarul, care mi-a spus: „*De părinte, nu stii să-ți înfrânezi poporul?*” La aceasta eu am răspuns: „*Domnul meu, eu sunt preot, iar nu jandarm!*”

M'am întors și am voit să plec acasă, dar protopretorele a declarat că ei reprezintă puterea statului și vreau să vizitez școala.

Jaczkovics s'au oprit ziteze fără

Sunt d

Se nimeris

Ioan Fors

Vicarul

porului, au

de aseme

Ajunși

stacionați

tolească.

Nu tre

vicarului

și jandarm

Atât a

potențeze

pe străzi.

In fața

bați, feme

de cărăm

deschise.

lări s'avă

pe cei di

coridor.

Iuară lat

să-ni t

infuriați

sbruji și

Jandarm

părare.

Se isc

snopesc

sese cu

Preșe

Ioan Ceg

cașă în

pe vicar

Pr. M

umblat d

se refer

scrisoare

Preșe

nunțului

rea telex

ad caelu

a sinu r

nołite a

debitis,

videntis,

promissi

parochi

Pres

da pen

Pr.

vească.

binecuv

vântării

iasă afa

Al d

nu se si

e la bis

vicarul

zatul n

mare).

vics. Nu

acuzatu

în grab

Acuzatu

protest

laco

novat.

tre pap

Acuzat

rășan

țul, a s

car și

net de

Ștef

vinovat

darmilo

Au

au neg

lon Ta

lon

ora 9 f

a pleca

*) In r

stra pân

contra a

les”. Pr

riile. C

Jaczkovics cu protopretorele au plecat dar s'au oprit în fața școlii, și s'au încercat s'o viziteze fără știrea mea.

Sunt două școli românești în Moftinul-mic. Se nimerise tocmai, că la clasele învățătorului Ioan Forsan era ora de catecheză (11—12).

Vicarul cu protopretorele văzând furia poporului, au plecat, pare-mi-se la Domahida, unde asemenea aveau să „inspcteze”.

Ajunși la Domahida porunciră jandarmilor staționați acolo să alerge la Moftin, și să potolească „spiritele agitate”.

Nu trecură nici 10 minute, după plecarea vicarului și a protopretorelui din Moftinul-mic, și jandarmii călări dau năvală în sat.

Atât a lipsit, ca întărirea poporului să se potențeze la culme. Tot satul era în picioare, pe străzi.

În fața școlii era o mulțime de oameni: bărbați, femei și copii. Duceau tocmai două cără de cărămădă în curtea școlii, și porțile erau deschise. Fără obicinuita somație, jandarmii călări s'avântă în galop pe poartă, și strămoțesc pe cei din curte de garduri, de pereți, sus în coridor. Unii dintre cei atacați fără de veste luară lațurile de lemn și le ținură înaintea lor să nu-l toropească caii, alții, cei de pe șosea, înfuriați de atacul acesta neașteptat, apucară sbruji și aruncară asupra celor doi din trăsură. Jandarmilor însă nime nu le făcu nici o suflare.

Se iscă o groaznică învălmășeală. Jandarmii snopesc fără cruțare, deși nimenea nu-i atinse cu o vorbă legănată...

Președintele: E adevărat, că ai trimis pe Ioan Ceghi și pe Ioan Moldovan să meargă din casă în casă ducând vestea să nu primească pe vicarul?

Pr. Murășan: Nu e adevărat. Ioan Ceghi a umblat din casă în casă cu o scrisoare, care însă se referea la alegerea de învățător. Această scrisoare era iscălită de 113 inși.

Președintele: E adevărat, că dta ai trimis nuntului papal din Viena, *Scapinelli* următoarea telegramă în limba latină: „Voces nostras ad caelum levantes, contra avulsionem nostram a sinu matris, dum tempus habetis, monemus, nolite auseum temerarium consummare. Ipsi videntis, nos apernimus oculos vestros ut clare videntis, coeci, si permanentis, baratrum compromissionis detrudetis Papam. — Fidesles et parochi!”

Președintele: Când au lovit în Jaczkovics, dta pentru ce ai făcut gest cu mâna?

Pr. Murășan: Eu n'am făcut semn să-l lovească. Eu am făcut trei mișcări: am împărțit binecuvântare, am făcut cu mâna semnul binecuvântării și, în sfârșit, am făcut semn fetelor să iasă afară din biserică...

Al doilea acuzat, *Ioan Ceghi sen.* declară că nu se simte vinovat. Când a aflat, că Jaczkovics e la biserică acuzatul s'a dus acolo și i-a spus vicarului: „Poftim ieși afară din biserică”. Acuzatul nu l'a lovit, numai *la netezi* (Ilaritate mare). Acuzatul nu știa dacă acesta e Jaczkovics. Nu l'a împins afară, iar dacă a fost lovit, acuzatul nu știe cine l'a lovit. Acuzatul a plecat în grabă dela biserică mergând afară la câmp. Acuzatul n'are cunoștință despre telegrama de protestare.

Jacob Moldovan declară, că nu se simte vinovat. A compus o scrisoare de protestare către papa și cu aceasta a umblat după iscălituri. Acuzatul n'a fost la biserică când preotul Murășan anunțase sosirea vicarului. Și el, acuzatul, a strigat: „*leși afară!*”, dar n'a prins de vicar și nici n'a văzut cine l'a prins. A auzit sunet de clopote, dar acesta n'a fost alarm.

Ștefan Botis, de 20 ani, declară, că se simte vinovat că a prins o furcă de fer împotriva jandarmilor, când aceștia șarjau poporul.

Au mai fost ascultați încă patru acuzați cari au negat că ar fi vinovați. Asemenea și femeia *Ion Tarta* a declarat că nu e vinovată.

Ion Torsan, învățător, declară că până la ora 9 în aceea zi a fost la biserică iar la ora 10 a plecat la școală, înainte de sosirea vicarului.

* În românește: „Grațul și legea strămoșilor le vom păstra până în ultima picătură de sânge, și le vom apăra în contra atentatului tiran săvârșit prin bulla „Christifidelis”. Pregătți grozave lucruri. Voi o să vedeți urmările... Credincioșii și parohul din Moftinul-mic”.

Ioan Vălean. Când președintele îi spune că jandarmul *István* a auzit când acuzatul îndemna poporul să nu-l lase pe vicar să intre în sat, acuzatul răspunde: *Jandarmul mintește.*

George Dănilă, învățător în Sanislău, nepotul preotului G. Murășan, neagă că ar fi instigat poporul. Acuzatul este confruntat cu *Jacob Moldovan*, care a declarat jandarmilor că *agitatorul e Dănilă.*

Moldovan declară că a spus această minciună fiindcă jandarmii l-au șicanat foarte mult, iar când a spus că: agitatorul e bulla Papei, n'au voit să-l creadă.

La dorința apărătorilor președintele **Dr. I. Némethy** dă cetire fasiunei vicarului *Mihail Jaczkovics*. (În lipsa de spațiu fasiunea lui Jaczkovics o dăm mâne. *N. Red.*)

După cetirea acestei fasiuni d. avocat **Dr. Aurel Lazar** declară, în numele tuturor apărătorilor:

— Apărătorii vor trebui să se ocupe în mod foarte amănunțit și cu toată severitatea cu fasiunea lui Jaczkovics.

La ora 5 d. a. președintele suspendă desbaterea până azi, la ora 9 a. m.

Mal nou.

(*Prin telefon.*) Președintele a deschis desbaterea la ora 9 a. m. Înainte de amiază a fost ascultat ca martor protopretorele **Ștefan Madarassy**, dela Careii-mari.

Protopretorele declară că a văzut când poporul a lovit în vicar, care s'a întins înainte și i-a căzut pălăria. *Martorul a văzut și gestul pe care preotul l'a făcut poporului pentru ca să lovească în vicar.*

Martorul a spus, că jandarmii au lovit cu săbiile în popor când au voit să intre în școală.

Apărătorii, mai ales **Dr. Pordea**, l'a strămoțorat rău pe *Madarassy* cu întrebări.

Madarassy a cerut președintelui ca întrebările să nu i le pună apărătorii ci președintele. Acesta a răspuns că asta n'o poate face, deoarece legea dă dreptul acesta apărătorilor.

A urmat apoi ascultarea jandarmilor călări, care ascultare a durat dela orele 3—5 d. a. Jandarmii au declarat că nu-și aduc aminte și nu recunosc toate persoanele cari au luat parte la insultarea vicarului.

Deși între fasiunile lui *Madarassy* și între fasiunea jandarmilor e multă contradicție, tribunalul le ia jurământul, cu toată protestarea apărătorilor.

Renegatul **Czincz Nikita**, învățător gr.-cat. în Moftinul-mic (martor) a povestit multe lucruri compromițătoare dar, firește, neadevărate.

A fost chemat ca martor și un băiat în vârstă de 8 ani, *Ioan Dunca* din Moftinul-mic. Intrat în sala de desbateri bietul băiat a început să plângă așa că președintele n'a putut obține dela dânsul nici un răspuns.

Acuzații și vre-o 5 martori au declarat că revocă fasiunile făcute jandarmilor cu prilejul investigației, deoarece ei, acuzații și acești 5 martori, au făcut acele fasiuni numai fiindcă au fost maltratați de jandarmi, atât în curtea școlii cât și cu prilejul investigației.

Mâne, Sâmbătă vor fi ascultați ceilalți acuzați și vre-o 13 martori, apoi procurorul își va rosti vorbirea de acuză iar apărătorii își vor desvolta pledoariile.

Sentința va fi adusă probabil abia Duminecă — dacă desbaterea se va continua și Duminecă — sau Luni.

Știrile zilei.

Războiul american.

New-York. — Ministerul de război i-a adus în cunoștință președintelui Wilson că e necesară recrutarea de 400 mii voluntari.

Washington. — Amiralul Badger a cerut dela guvernul american noi trupe în ajutor pentru expediția din Mexic. După înștiințarea amiralului o trupă de 20,000 Mexicani e în drum spre Veracruz.

New-York. — Revoluționarii mexicani au început ofensiva în toate părțile împotriva trupelor uniunii. Joi întreagă ziua a ținut necontenit schimbul de foc între trupele mexicane și cele ale Uniunii.

Washington. — Aci e generală părerea că înaintarea trupelor americane spre capitala Mexicului a devenit inevitabilă.

Washington. — La Pietro Negro, Mexicani au distrus stațiunea și calea ferată luând cu ei toate aparatele de telgrafie.

Mexicani au încercat să arunce în aer podul de peste Rio Grande, dar cavaleria mexicană i-a împiedecat până acum în aceasta.

Berlin. — Un cablotelegram sosit din New-York azi seara la orele 7 și 40 minute anunță că la El Paso a avut o ciocnire foarte sângeroasă între cavaleria americană și trupele Mexicaniilor. Călăreții americani în număr de o mie au răspins până acum atacurile repetite ale Mexicaniilor cari sunt la 4000. Din Galverstown s'a trimis trupe în ajutorul cavaleriei americane.

Veracruz. — Până acum au fost debarcați 7500 soldați americani, se speră că se vor putea debarca la 15,000 soldați. Trupele Mexicaniilor concentrate în jurul Veracruzului se ridică la 20,000 oameni.

Flota Japoniei pleacă în apele mexicane.

Londra. — După o știre sosită aci flota Japoniei a primit ordin să plece în apele mexicane.

Boala M. Sale monarhului.

Viena. — Starea M. Sale astăzi s'a agravat. Monarhul aproape noaptea întreagă a fost agitat, iar către ziua a avut accese de tuse. Dimineața a fost obosit și palid din cauza insomniei. Știrea aceasta a făcut impresie deprimătoare în Schönbrunn. Medicii Dr. Kerzl și Ortner sunt în permanență lângă monarhul bolnav.

Viena. — M. Sa monarhul a părăsit patul pe la ora 9 dimineața, a primit raportul obișnuit și a dat ordinele ca în toate zilele. Înainte de amiază a fost cercetat de principesa Maria Valeria. A avut accese de tuse până după amiază.

Budapesta. — Buletinul oficial anunță despre starea sănătății M. Sale: Bronchialitul e încă neschimbat, însă la caz că nu vor interveni complicații monarhul se va restabili pe deplin în timpul normal.

Viena. — Astăzi după amiază M. Sa s'a simțit ceva mai bine, petrecând o oră pe galeria palatului. Din cauza vremii rele nu-și poate face plimarea obișnuită în grădină.

Impăratul Wilhelm va călători la Atena.

Berlin. — „Berliner Lokalanzeiger” primește știrea din Atena că împăratul Wilhelm va călători din prilejul nunții de argint a perechii regale grecești în capitala Greciei.

O rugare modestă,

care nu vă costă nici o oboșală dar Administrației noastre li poate fi de mare folos. — Administrația noastră roagă pe toți ceice târguiesc și comandă din articolele anunțate în foaia noastră, să amintească că firma a cetit-o în ziarul acesta.

Bătăturile,

scortocenia pielii, urciorii de pe mâni și din față încetează în decurs de 1 zi dacă folosiți

„CANNABIN”
1 sticlă 1 cor., francată
1 corcană 40 fil., 3 sticle
franco 3 cor. De vânzare

la farmacia TÖRÖK, Budapesta, Király-u. 12 și la pregătitor: Dr. E. FLESCHE, farmacie la „CORDANA” în Győr.

INFORMAȚIUNI.

Arad, 24 Aprilie 1914.

Institutul meteorologic anunță: vreme schimbătoasă cu scăderea temperaturii.

Prognostic telegrafic: vreme schimbătoasă, în unele locuri ploa.

Temperatura la amiază a fost: 20.6 C.

Concertul tinerimii dela seminarul român din Arad. Poimâne, în ziua de Dumineca Tomei, va avea loc în sala mare dela hotelul „Crucea-Albă” din Arad un concert al tinerimii seminariale din Arad, sub conducerea dlui prof. *Trifon Lugojan*. Programul bogat și prestațiile dela alte ocazii, ale seminaristilor noștri, promit un frumos succes moral.

Venitul curat al acestui concert e destinat pentru întemeierea unui fond pentru excursiuni pe seama elevilor dela institutul pedagogic.

Inceputul fix la orele 8 și jum. seara.

Prețurile de intrare: Loc I 5 cor.; loc II 3 cor.; loc de stat 2 coroane.

Ofertele marinimoase se vor cuita pe cale ziaristică și sunt a se adresa direcțiunii seminariale.

Duminecă fiind și ședința de deschidere a sinodului eparhial, se prevede o mare afinență. Indemnăm publicul românesc din Arad și provincie să ia parte în număr complet, sprijinind acest frumos și educativ scop al tinerimii dela seminarul nostru.

Moștenitorul de tron în Budapesta. Din cauza morbului M. Sale regelui, deschiderea delegațiilor — după cum am anunțat — se va face prin moștenitorul de tron. Principele Francisc Ferdinand va sta numai câteva ore în Budapesta, și imediat după deschiderea delegațiilor se va înapoia în Viena. În legătură cu această petrecere relativ scurtă a moștenitorului de tron în capitală, presa maghiară face diferite combinații. Ziarele guvernamentale scriu că elronomul fiind însărcinat de M. Sa numai să deschidă delegațiile, nu vrea să rămână timp mai îndelungat în Budapesta, ca să nu aibă nici aparența că s'ar amesteca în politica internă a țării.

Excursia deputaților din opoziție la Petersburg. Ziarul „Vecerna Vremja” organ inspirat de guvernul rusesc, publică știrea din sursă competentă, că excursia deputaților maghiari din opoziție la Petersburg e fapt împlinit. Mai mulți deputați din dumă au urmat tratative cu D. Pázmány, reprezentant al deputaților filoruși din parlamentul maghiar, care ieri a sosit din Rusia aducând cele mai optimiste știri pentru excursioniști. Marele filorus, contele Mihail Károlyi, sosit alaltăieri din America, va alege dintre partizanii săi pe aceia, cu cari va pleca în curând la Petersburg ca să înghebeze „prietenia ruso-maghiară”.

Alegerea primarului orașului Fiume respinsă. M. Sa nu a aprobat alegerea de podesta al orașului Fiume în persoana lui Richard Zanella, care a avut neînțelegeri cu guvernorul Wickenburg. Conform legii în decurs de 8 zile se va proceda la alegerea unui nou podesta și nu e eschis să fie reales Zanella, care e sprijinit de majoritatea italiană.

Dreptul sărutului. Tribunalul din Berlin a condamnat deunăzi la o pedeapsă ușoară pe un tânăr care a sărutat o fetiță fără voia ei. Desbateră a fost foarte interesantă în urma depunerii unui expert, care a convins pe domniile jurate că „sărutul aplicat pe buze poate avea urmări funeste pentru pacient”. Din depunerile expertului mai rezultă că sărutul fără a ne cere permisiune dela persoană, se poate da numai părinților, fraților, rudelor și iubitei, respective iubitelui, despre cari suntem siguri că ne dau voie. Mai departe sărutul care întâmpină rezistență se poate considera ca vătămare de onoare, sau ca încălcare de libertate individuală — prin urmare trebuie pedepsit de lege. Aceea însă nu a

spus domnul expert dacă sărutul se poate „fura”, cum procedează tinerii români...

Impotriva ororilor grecești dela Corița. Românii macedoneni din București au ținut Marți după amiază, cu concursul „Ligei Culturale” un mare meeting de protestare împotriva ororilor grecești dela Corița. Încă dela orele 3 d. a. sala „Dacia” era arhiplină. Dnii V. Arion, președ. Ligei și Dr. Leonte, președintele societății macedo-română au fost primiți la tribună cu aplauze.

D. V. Arion a cetit telegramele primite cu ocazia meetingului.

Au vorbit dnii Dr. Leonte, Tacit, I. Grădișteanu, V. Arion.

Adunarea a votat apoi următoarea moțiune: *Noi, cetățeni ai capitalei, chemați azi 8 Aprilie v. la impunătoarea întrunire națională din sala „Dacia” de „Societatea de cultură macedo-română” și de „Liga culturală a tuturor Românilor”:*

Ascultând cuvântările oratorilor și văzând că tendința de prigonire în contra Aromânilor n'a încetat; Văzând că frații noștri Aromâni sunt amenințați din nou cu peirea; Văzând că lupta dusă altădată cu atâta îndârjire de către antartzii greci în contra Aromânilor reîncepe azi cu aceeași furie; Văzând sălbătăciile făptuite în contra Aromânilor; Văzând că acum de curând au fost asasinați în Corița părintele Haralambie Balamace și Sotir Balamace, amândoi patrioți încercați și luminați precum și alți trei notabili aromâni, facem apel la guvernul țării să aperse cu toată autoritatea sa interesele Aromânismului, să salvgardeze existența națională a Aromânilor, să facă să înceteze orice asasinat și orice prigonire în contra acestora și să ceară cu cea mai mare energie pedepsirea exemplară a asasinilor martirilor sfintei cauze aromânești.

Membrii despărțământului Panciova al „Asociațiunii” pentru literatura română și cultura poporului român, precum și alți interesați sunt invitați la adunarea cercuală ordinară, ce se ține în 7 Mai n. 1914 la ora 10 și jum. a. m. în localul școlii comunale din Uzdin cu următoarea ordine de zi:

Deschiderea și constituirea adunării. Raportul comitetului. Raportul casierului și înscrierea de membri noi. Alegerea a două delegați pentru adunarea generală viitoare. Eventuale propuneri. Disertațiuni (cari sunt a se anunța cu 8 zile înainte de adunare la prezidiu). Panciova, în 2 Aprilie n. 1914. P. Stoica, directorul desp. Dr. Ștefan Pascu, notarul desp.

Hoții Giocondel. Din Paris se anunță: Judecătorul de instrucție Driou a luat ieri interogatorului muncitorului Lancellotti, despre care Peruggia susține că i-ar fi dat ajutor când a furat tabloul Mona Lisei. Lancellotti neagă că ar fi fost părtaş hoției, însă recunoaște că a ținut tabloul în locuința sa, dar fără să știe că ascunde tabloul renunțit. — Peruggia, care e arestat în Italia istorisește amănunțit cum a furat tabloul din muzeu, cum l-a ascuns și trecut în Italia. Dar spune că a făcut-o aceasta numai din mândrie națională, ne putând suferi ca un muzeu străin să se fâlească cu un tablou italian.

Majestatea Sa Victor Hugo. În marele ziar parizian „Le Temps”, d. Luis Guilaime, publică, cu prilejul unui dejun oferit de d. Luiz de Souza Dantas, ministrul Braziliei la Buenos-Aires, amicilor săi francezi și argentinieni, următoarele pagini inedite dintr'un carnet intim al lui Victor Hugo, în care poetul și-a notat impresiile căpătate pe urma întrevederii cu împăratul Braziliei, Don Pedro. Victor Hugo relatează, fără să aibă aerul că aceasta l-a impresionat prea mult, prosternerea Impăratului, înaintea Majestății Sale literare. El primește omagiul și fraza: „Nu e decât o Majestate aci: Victor Hugo”.

22 Maiu 1877, 9 ore dimineața. — Vizita împăratului Braziliei: el a văzut pe o masă volumul l'Art d'être grand-père. I l-am oferit și am luat un condei; el mi-a zis: „Ce vreți să scrieți? Am răspuns: „Două nume, pe al Vostru și pe al meu”. El mi-a zis: „Nimic mai mult. Toemai vream să v'o spun”.

Am scris:

„Lui Don Pedro de Alcantara”.

„Victor Hugo”.

El mi-a zis: „Dar data?”

Am adăugit: „22 Maiu 1877”.

El mi-a zis: „Ași vrea să am unul din desenele d-voastre”.

Aveam acolo o vedere pe care o făcusem la castelul de Vianden. I-am dat-o. El mi-a zis: „Am să vin într-una din zilele acestea să dejunăm împreună”. Am răspuns: Ori când veți voi. Veți fi binevenit”. El a acoperit de mângâieri pe George și pe Jeana.

Intrând, el mi-a zis: „Încurajează-mă; eu sunt cam timid”. Vorbind de regi și împărați, el spunea: „Colegii mei”. La un moment a zis: „Drepturile mele...” Dar s'a recules imediat: „Nu, eu n'am drepturi, n'am decât o putere pe care o datorez întâmplării. Ar trebui s'o întrebuițez numai în folosul binelui, progresului și libertății”.

Când a intrat Jeana, el mi-a zis: „Am o ambiție: „binevoiti și mă prezentați d-soarei Jeana”. I-am spus Jeanei: „Jeana, îți prezint pe împăratul Braziliei”. Jeana se înclină, dar spuse cu jumătate glas: „El n'are uniformă”. Împăratul îi zise: „Îmbrățișează-mă, d-soară”. Copila își întinse obrajii. El adăugă: „Dar Jeana, înconjură-mi gâtul cu brațele”. Ea l-a strâns atunci în brațe. El mi-a cerut fotografia ei și a mea, promițându-mi pe a sa. A plecat la orele 11. Tot timpul mi-a vorbit într'un chip atât de serios și inteligent, încât, despărțindu-ne, nu m'am putut abține să nu spun: „Sire, sunteți un mare cetățean”.

Încă un amănunt. Prezentându-i pe George, i-am zis: „Sire, prezint Majestății Voastre pe fiul meu mai mic”. El a spus, adresându-se lui George: „Dragul meu, nu e decât o Majestate aci: Victor Hugo”.

În sfârșit, la 29 Maiu, Hugo notează în acești termeni, dinul la care suveranul brazilian se invitase fără ceremonie:

Intorcându-mă acasă, găsi pe împăratul Braziliei, care venise să mănânce cu mine. El era însoțit de vicelele de Bom Retiro pe care mi-l prezentă, zicând: „V'am adus pe amicul meu d. de Bom Retiro”. D. de Bom Retiro este un om foarte distins.

Împăratul mi-a remis fotografia sa, semnată Pedro d'Alcantara, și datată: 29 Maiu 1877. La desert, ridicai un toast în cinstea ilustrului meu oaspe. El răspunse printr'un toast pentru mine. Vorbirăm apoi încă vre-o oră, după care împăratul plecă”.

x **În atențiunea bolnavilor! Balsamul Mittelmann pentru stomac încetează în scurtă vreme lipsa de apetit, incuierea scaunului, durerile de cap, cărceii de stomac, arderea de stomac, apoi tot felul de boale de intestine, luând de 3-ori la zi, înainte de mâncare, câte-o lingură cafea. Preț 2 coroane. Pregătește și expediază: Eugen Mittelmann, farmacie la „Leul de aur” în Ungvár, str. Nagyhid-u. (M 1621)**

Au sosit noutăți moderne de primăvară pentru bărbați, jucării pentru copii, geamantane și corfe pentru călătorii. Asortiment bogat. Prețuri ieftine și fixe. Roagă binevoitorul sprijin cu deosebită stimă: **Bruner Lajos**, prăvălie de decorații de Nürnberg, jucării pentru copii și modă pentru bărbați, Arad, str. Deák Ferencz 29.

Bu 2013.

x **Primul depozit român de pian și armoniuri, T. POPOVICI, Sibiu (Nagyszeben) strada Cisnădiei 7, oferă onoratului public român pian, pianine și armoniuri din cele mai bune fabrici din străinătate în toate execuțiile cu prețurile cele mai favorabile pe lângă împachetare (ladă) gratuită și transport franco. Plătire în rate mici. Cereți catalogul depozitului. (Po 1840)**

ECONOMIE

Bursa de cereale din Budapesta.

(După 50 kgr.)

— 24 Aprilie.

Grâu pe Aprilie	12.95
Grâu pe Maiu	12.86
Grâu pe Octomvrie	11.67
Secară pe Aprilie	10.58
Secară pe Octomvrie	9.05
Ovăs pe Aprilie	8.15
Ovăs pe Octomvrie	7.90
Porumb pe Maiu	6.87
Porumb pe Iulie	7.03

Redactor responsabil: **Constantin Savu.**

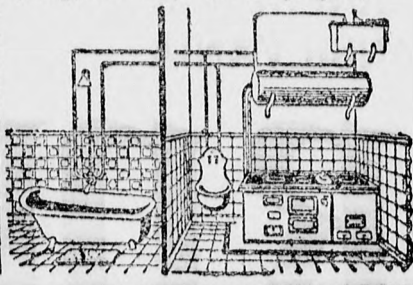
...din desenele
 cusem la castelul
 „Am să vin în-
 împreună”. Am
 binevenit”. El a
 pe Jeana.
 mă; eu sunt cam
 el spunea: „Co-
 repturile mele...”
 m drepturi, n'am
 întâmplării. Ar
 sul binelui, pro-
 „Am o ambiție:
 Jeana”. I-am spus
 „păratul Brazilliei”.
 mătate glas: „El
 „Imbrățișează-mă,
 El adăugă: „Dar
 e”. Ea l-a strâns
 rafia ei și a mea,
 orele 11. Tot tim-
 erios și inteligent,
 ut abține să nu-
 n”.
 pe George, i-am
 e pe fiul meu mai
 George: „Dragul
 tor Hugo”.
 zază în acești ter-
 zilian se invitase
 mpăratul Brazilliei,
 era însoțit de vl-
 prezentă, zicând:
 om Retiro”. D. de
 as.
 sa, semnată Pe-
 u 1877. La desert,
 meu oaspe. El răs-
 Vorbirăm apoi încă
 că”.
Balsamul Mitt-
 tează în scurtă
 ea scaunului, du-
 c, arderea de sto-
 e intestine, luând
 care, câte-o lin-
 Pregătește și ex-
 armacie la „Leul
 d-u. (M1 1621)
 primăvară pentru
 amantane și corfe
 t. Prețuri ieftine și
 u deosebită stimă:
 rații de Nürnberg,
 ntru bărbați, Arad.
 Bu 2013.
 e pianе și armo-
 (agyszeben) stra-
 lui public român
 n cele mai bune
 execuțiile cu pre-
 ngă împachetare
 ranco. Plătire în
 positului.

Po 1980

VASILIE POPOVICIU

atelier de lăcătușerie de artă edificei și instalațiuni de apaducte

SIBIIU (Nagyszeben) str. Anna nrul 11 și str. Gușteriții nr. 75. (Casa proprie).

Primește orice lucrări de brânșă aceasta precum: strângerea cu fier a zidurilor, pregătirea de porți și garduri de fier, balcoane, trepti, îngrădituri de morminte, cămine și cuptoare etc. executate artistic și prompt. Primește totodată spre efectuare totfelul de reparaturi atingătoare de brânșă aceasta pe lângă prețuri ieftine și serviciu punctual.

LITTMANN RÓBERT

ATELIER PENRTU REPARAREA AUTOMOBILELOR, MOTOARELOR, MAȘINELOR DE SCRIS, GRAMOFOANELOR ȘI TOT FELUL DE INSTRUMENTE.

BRAȘOV, HOSSZÚ-UTCA NR. 24.

PRIMEȘTE TOT FELUL DE LUCRĂRI ÎN BRANȘĂ.

EXECUTARE PUNCTUALĂ ȘI PERFECTĂ.

PREȚURI CONVENABILE. GARANȚIE.

Farmacia la »SFT. STEFAN«

JOSEF RASTÄDTER, farmacist

Vârșeț (Versec) Promenada Andrassy.

Recomandă p. t. publicului următoarele specialități medicofarmaceutice:

Cremă de liliac (scumpie). Se poate întrebuița ziua și seara! Intrebuițarea ei dă pielei, obrazului și mânilor o fineță și o culoare albă fermecătoare. — 1 borcan 1 cor.

SĂPUN DE LILIAÇ foarte aromat 70 fileri, 3 bucăți 2 cor.

Pudră de liliac e cea mai bună și de tot inofensivă. Dă obrazului o prospețare întinerită și-l apără de influința stricăcioasă a vremii. — În depozit în culorile albă, rosa și crem. Pudra de liliac e mai fină, delicată și mai mătăsoasă decât orice alta pudră!

Prețul unel cutli de aceasta pudră eminentă 120 cor.

PASTĂ PENTRU OBRAZ Dr. Lehmann, înlătură cu siguranță orice pată, pistruiele și toate necurățeniile pielei de pe obraz și mâni. **Prețul unui borcan mic 60 fil., un borcan mare 1 cor.**

POMADĂ DE TANACHININ, promovează creșterea părului și întărește rădăcina părului. — **Un borcan 1 cor.**

SPIRT PENTRU PĂR contra mătreței și a căderii părului 1 cor.

UNSOARE DE CASĂ ARNICA pentru orice rană. Vindecă excelent! Un indispensabil leac de casă.

Doze mici 70 fileri., doză mare 1 cor. 50 fileri.

UNSOARE PENTRU VÂNĂ DE AUR (Hemoroidi) 3 cor. (Sute scrisori de recunoștință și mulțumită).

Afară de articolele înșirate mai țin în depozit în farmacia mea toate specialițiile din țară și străinătate.

Săpunuri și parfumuri englezești și franțuzești.

Bandaje și articole chirurgicale din gumă în calitățile cele mai bune.

Expediare pe poștă cu rambursă zilnic.

(Ra 1094)

Primul, unicul fabricant de instrumente muzicale în SIBIIU. — Specializat în confecționare de violine.

Babós Béla

Sibiu, mai înainte Piața mică 24, acum str. Urezului (Reisbergasse) 2.

Depozit bogat și bine asortat în violine de școală precum și în violine de maeștru vechi și noue, citere, clarinete, de metal de suflat armonice și părțile lor constitutive ș. a. m.

Gramofoane și plăci

în cea mai mare alegere. — Coarde din străinătate cu garantat quint curat. — Reparaturi se execută prompt și în mod artistic. Cereți catalog gratis și franco.

(Ba 1586)

ATENȚIUNE!

Nici un român să nu-și cumpere mobile până ce nu vizitează

PRIMA FABRICĂ ROMÂNEASCĂ DE MOBILE

EMIL PETRUȚIU

în SIBIIU (Nagyszeben) str. Sării (Salzgasse) 37.

care execută totfelul de mobile moderne în toate stilurile, — ca garnituri pentru dormitoare, prânzitoare, saloane și tapetarie proprie.

EXPOZIȚIE ZILNICĂ cu garnituri complete. Construite toate lucrările de lipsă pentru biserici vechi și noul și binale, pe lângă executarea cea mai solidă; promptă și pe lângă garanția.

Telefon: 47. (Pe 1348) Telefon: 47.

ATENȚIUNE!

Fiecare trebuie să știe că fotograficul

VICTOR MYSZ DIN SIBIIU

și-a vândut atelierul din strada de mai înainte iar acum și-a deschis un

atelier fotografic de artă

corespunzător cerințelor moderne în

SIBIIU, str. Elisabeta nrul 34., unde execută totfelul de fotografii artistice cu prețuri convenabile. — Fotografiilor amatori li-se acordă favoruri. (M1 1587)

Pe timp închis fotografiile se execută la lumină electrică.

De aproape 50 de ani renumita firmă

Heldenberg

din SIBIIU str. Heltauer 9

este cele dintâi și unicul magazin de pianuri și harmoniuri al Transilvaniei, al cărei proprietari sunt specialiști în construirea pianurilor și au și diplomă de conservator. Oferă on public:

pianine, pianuri și harmoniuri,

instrumente alese cu pricepere dela cele mai bune firme cu cele mai ieftine prețuri de fabrică pe lângă deplină garanție.

(He 312-30)

CEL MAI MODERN INSTITUT
TIPOGRAFIC ROMÂNESC DIN
UNGARIA ȘI TRANSILVANIA

”CONCORDIA”

TELEFON
NR. 750.

SOCIETATE PE ACȚIUNI.

ARAD

STRADA ZRINYI, NUMĂRUL 1|a.

TELEFON
NR. 750.

Executare
promptă.

Filnd aprovizionat cu cele mai moderne mașini din străinătate și patrie ca: mașini de cules, mașini de tipar, mașini de tăiat și mașini de vărsat clișeie, precum și cu cele mai moderne litere, primește spre executare tot felul de opuri, reviste, fol, placate, registre, ti pãrituri pentru bănci și societăți, precum și tipãrituri advocațiale, învitàri de logodnã, cununie și pentru petreceri. Anunțuri funebre se execută cu cea mai mare urgență. Se execută tot felul de lucrări de aceasta branșe dela cele mai simple până la cele mai fine.

Prețuri
moderate.

à 5000 lei
406
426
436
818
828
838
848
868
878
888
1838
1848
1868
1878
1888
1898
4614
4624
4634
4644
4654
4674
4684
4694

Prima societate de credit funciar român din București.

LISTA

De scrisurile funciare rurale 4% și 5% eșite la sorți la tragerea 30-a și a 65-a făcută în ziua de 9 Aprilie st. n.

Aceste scrisuri sunt eșite la sorți cu cuponul de 1 Ianuarie 1915 și se vor plăti al pari (sută în sută) la Cassa Societății cu începere dela 1 Iulie st. n. 1914.

4%			5%														
à 500 lei	à 1000 lei	à 100 lei	à 10 000 lei	à 5000 lei					à 1000 lei								à 100 lei
406	206	398	6	8901	20547	25392	40544	49784	35501	46875	54276	61148	67910	78966	89026	96988	6941
426	216	515	36	8911	20567	27204	40554	49794	35511	46895	54286	61153	67920	78976	89036	96998	6951
436	226	535	66	8921	20577	27214	40564	51011	35521	47809	54296	61158	67930	78986	89046	98410	9680
818	246	545	76	8931	20587	27224	40574	51031	35531	47819	54706	61163	67950	78996	89056	98430	27113
828	286	555	86	8941	20907	27234	40584	51041	35541	47829	54726	61188	67960	79004	89066	98450	27123
838	296	708	258	8951	20917	27244	40601	51051	35551	47839	54736	61193	67970	79014	89086	98460	27133
848	648	976	388	8961	20927	27264	40611	51061	35561	47849	54746	61198	67980	79024	89096	98470	27143
868	658		398	8981	20937	27274	40681	51071	35571	47859	54766	62304	67990	79034	89201	98480	27163
878	668		401	8991	20947	27284	40691	51081	35581	47879	54776	62314	68313	79044	89211	98504	27173
888	678		411	9703	20957	27294	41308	52817	36404	47889	54786	62324	68323	79054	89221	98514	27183
1838	688		451	9713	20967	39301	41318	52827	36414	47899	54796	62334	68343	79064	89231	98554	39122
1848	698		2101	9723	20987	29311	41328	52847	36424	48401	55306	62344	68353	79307	89241	98564	39132
1868	793		2111	9733	20997	29321	41338	52857	36434	48411	55316	62354	68363	79327	89251	98574	39152
1878	1816		2121	9753	21302	29331	41358	57820	36454	48431	55326	62364	68373	79347	89271	98584	39172
1888	1826		2131	9763	21312	29341	41388	57830	36474	48441	55346	62374	68393	79357	89281	98594	39182
1898	1856		2141	9773	21322	29351	41829	57840	36484	48461	55356	62384	71003	79367	89291	98611	39192
4614	1876		2151	9783	21342	29361	41839	60403	36494	48471	55376	62394	71023	79402	89404	98621	43218
4624	1886		2161	9793	21352	31702	41849	60413	38504	48481	55386	62404	71033	80015	89424	98661	48238
4634	2309		2171	10302	21362	31712	41859	60423	38514	48491	55396	62414	71043	80025	89434	98671	43248
4644	2329		2181	10312	21372	31722	42534	60433	38524	50800	55500	62424	71053	80035	89464	98681	
4654	2349		2191	10332	21382	31732	52544	60443	38534	50830	55510	62434	71063	80045	89474	98691	
4674	2369		3111	10342	21392	31742	42554	60453	38544	50850	55520	62444	71083	80055	89484	102900	
4684	2379		3151	10352	21803	31752	22564	60463	38564	50860	55530	62464	71093	80065	89494	102910	
4694	2389		4602	10362	21823	31762	42574	60473	38574	50870	55540	62484	74302	80075	91509	102940	
	2399			10372	21833	31772	42584	60483	38594	51868	55550	62494	74312	80095	91519	102950	
				10392	21843	31782	42594	60493	39101	51878	55570	63702	74322	80102	91539	102960	
				10504	21853	31792	46122	61506	39111	51888	55580	63722	74332	80112	91549	102970	
				10514	21863	34120	46132	61526	39141	51898	55590	63732	74342	80132	91559	102980	
				10524	21873	34130	46142	61536	39151	51903	55602	63742	74352	80142	01569	134905	
				10534	21883	34140	46152	61546	39171	51913	55612	63752	74362	80152	91579	134915	
				10544	21893	34150	46162	61556	39181	51923	55632	63772	74372	80162	91589	134925	
				10554	23609	34160	46172	61576	39191	51953	55642	63782	74382	80172	91599	134935	
				10574	23619	34170	46192	61586	40510	51963	55662	63792	74392	80192	91723	134955	
				10584	23629	34180	46504	61596	40530	51973	55672	63903	74807	80405	91733	134965	
				10594	23639	34190	46514	64516	40540	51983	55682	63913	74817	80415	91743	134975	
				12604	23649	37207	46524	64526	43001	51993	55700	63923	74827	80465	91753	134985	
				12614	23659	37257	46534	64536	43011	52408	55780	63943	74847	80475	91763	134995	
				12634	24104	37267	46544	64546	43021	52418	56304	63953	74857	80485	91793	141403	
				12644	24134	37406	46554	64556	43041	52428	56344	63963	74877	80495	93501	141413	
				12674	24154	37416	46564	64566	43051	52438	56364	63973	74887	82113	93511	141423	
				17005	24164	37426	46574	64576	43071	52448	56374	63983	74897	82123	93521	141433	
				17025	24174	37436	46584	67105	43081	52458	56384	63993	76509	82133	93531	141443	
				17035	24184	37446	46594	67115	43091	52468	56870	64008	76519	82143	93541	141453	
				17045	24194	37456	48704	67125	43202	52478	56880	64018	76529	82163	93561	141463	
				17065	24703	37476	48764	77135	43212	52498	56890	64028	76539	82183	93571	141473	
				17075	24713	37486	48774	67145	43232	52703	60302	64038	76559	82193	93591	141483	
				17085	24723	37496	48794	67155	43242	52713	60312	64048	76569	82900	94308	141493	
				17095	24733	37802	49202	71203	43262	52723	60322	64058	76579	82910	94338	145007	
				20309	24753	37812	49212	71213	43272	52733	60332	64068	76599	82920	94348	145017	
				20319	24763	37842	49222	71223	43292	52743	60342	64078	78202	82930	94368	145027	
				20329	24773	37852	49232	71243	46408	52753	60362	64088	78242	82940	94378	145037	
				20339	24783	37862	49242	71253	46418	52763	60372	64098	78252	82950	94388	145057	
				20359	24793	37872	49252	71263	46428	52793	60382	64705	78262	82990	94398	145067	
				20369	25312	37882	49262	71273	46478	54206	61113	64715	78272	87300	96908	445077	
				20379	25332	37892	49272	71283	46488	54216	61118	64725	78282	87310	96928	145087	
				20389	25342	38757	49282	71293	46815	54226	61123	64735	78906	87320	96938	145097	
				20399	25352	38787	49292		46825	54236	61128	64745	78916	87330	96948		
				20507	25362	40504	49744		46835	54246	61133	64765	78926	87350	96958		
				20517	25372	40524	49764		46855	54256	61138	64785	78946	89006	96968		
				20527	25382	40534	49774		46865	54266	61143	64795	78956	89016	96978		

Directiunea.

Pe terenul industriei de ghetе în patrie locul prim il ocupă renumitele

Ghete „TURUL”

Nr. 290. Ghete Chevreau cu șireturi cor. 10—
Nr. 287. Chevreau Goodyear pretul cor. 13—
Nr. 6095 Chevreau Goodyear calit. I. cor. 10—

Fabrica de ghetе TURUL soc. pe acții e cea mai mare fabrică de ghetе în monarhie.

Depozitul principal
ARAD
palatul minorităților.

Nr. 92. Ghete de Box cu șireturi cor. 10-50
Nr. 80 și jum. Ghete Chevreau cu șireturi c. 11—
Nr. 6085 Ghete Box cu șireturi American Style 12—
Nr. 110 Chevreau Goodyear pretul cor. 10—

Nr. 405 Ghete Chevreau jumătăți cu nasturi c. 9—
Nr. 483 Chevreau Goodyear pretul cor. 11-50
Nr. 415 Ghete Chevreau Goodyear calit. I cor. 14—

Nr. 402 Ghete Chevreau jumătăți cor. 9—
Nr. 401 Ghete Chevreau Goodyear cor. 12—
Nr. 426 Ghete Chevreau Goodyear culoare brună c. 13—

Nr. 349 Ghete Chevreau cu nasturi cor. 11—
Nr. 346 Ghete Chevreau Goodyear brune cor. 12—
Nr. 362 Ghete Chevreau Goodyear cor. 14-50
Nr. 1555 Ghete de lac cu pânză cor. 10-50

He 1902

Alifis „Măgnas” p. față:

singurul mijloc cosmetic nevătămător, contra agrăbunțelor, desepierii pielii, petelor din față, crepării pielii, roșeații și contra tuturor boalelor de piele. După întrebuintarea unei singure tegle dispar sbărciturile feței. Prețul 1 tegle 1 cor. 50 fl. Pudră „Măgnas” (în 3 culori) 1 cutie 1 cor. 50 fl. Săpun „Măgnas” 1 cor. 20 fl.

Cosmetic „Măgnas” pentru mâni:

foarte folositor pentru catifelarea mâinilor roșii, degerate, crepate, aspre și sbărcite. E de prisos a se mai întrebuinta glicerină și vaselin, deoarece efectul cosmeticului „Măgnas” e sigur și acest cosmetic poate fi întrebuintat și ziua. — Prețul 90 fl.

„Anti pertussin”:

mijloc excelent contra tusei și răgușelii, respirației grele, catarului, tusei măgărești la copii. — Prețul 1 cor. 80 fl.

Spirit „Prima”:

mijloc excelent contra reumei și podagrei, durerii de cap și de dinți. După 1—2 întrebuintări are efect sigur. — Prețul 1 sticle mari 1-50 fl.

Spirit „Cappilloform”:

singurul mijloc excelent contra căderii Părului. — Prețul 1 cor 50 fl.

„Deutoform” apă pentru gură:

cel mai bun mijloc contra mirosului rău de gură și pentru împedarea stricărei dinților. — Prețul 1 cor. 50 fl.

Balsam de Ardeal pentru stomac:

mijloc excelent contra durerilor de stomac, lipsei de apetit, incularii scaunului, stomacului stricat și boalelor de stomac. — Prețul 1-50 fl.

Vopsitor pentru păr:

în culoarea neagră, întunecată și brunată deschisă, mijloc excelent și durabil, nu murdărește albiturile de pat. — Prețul 5 cor.

Regenerator pentru păr:

redă părului cărunț culoarea orginală. — Prețul 1 cor. 20 fl.

Contra ciumei de porci:

precum și în contra tuturor boalelor porcilor, cel mai excelent medicament, recomandat de către medici, este praful de Ardeal pentru porci. — Prețul unei cutii mari 1 cor., o cutie mică 50 fl.

O singură întrebuintare a prafului de Ardeal pentru galițe incetează perirea galiților. — Prețul 1 cor.

Hypnonervin:

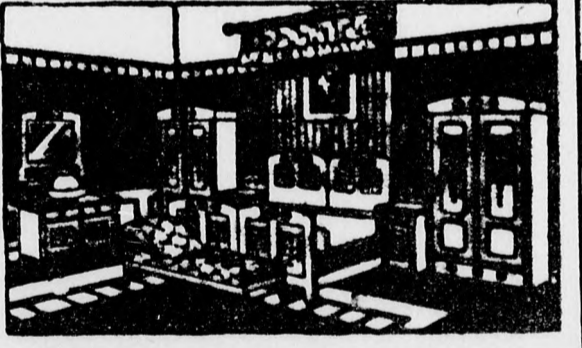
singurul mijloc sigur și probat contra nervosității și a insomniei. Prețul 3 cor. — Toate medicamentele mai sus amintite se află de vânzare și se pot comanda numai la farmacia lui

KELEMEN SÁNDOR ZILAH. :-: Vă pășiți de imitații!

STEFAN SLADEK jun. fabrică de mobile

VÂRȘET, strada Kudritzner n-rul 44—46.

Cea mai renumită mare fabrică de mobile din sudul Ungariei (VERSECK).

Prețurile 112—120
Pregătește mobilele cele mai moderne și luxoase cu prețuri foarte moderate.
Mare depozit de piane excelente, cevoare, perdele, țesături foarte fine, și mașini de cusut.

Mo 1222 TELEFON: 11-75.

Mokos Sándor

VOPSEȘTEI CURĂTEȘTEI

Primește spre vopsire și curățire chimică haine de femeie, bărbați și copii. Pentru comoditatea on. public am deschis o prăvălie în Zöldfa-Passage nr. 93. — Spăl gulere și manșete în mod inecpționabil.
Fabrica: strada Körös nrul 13.
Localuri colective: în Zöldfa-Passage nr 93 și în str. Rákocsi 7.

— Prețuri fixe! —
Mokos Sándor
Oradea-mare (Nagyvárad).

Kovald Péter és Fia

atelier pentru vopsitoria de stufe, tort și biane, curățire chimică și spălătorie cu aburi
BUDAPEST, atelier și prăvălie VII., Szövetség-utca 35-37.
TELEFON: József 18—00 și József 15—71.

Secție postală deosebită pentru comandele din provincie.
Stabilimente colectoare în toate părțile capitalei.
Reprezentanți în cele mai multe orașe din provincie.
Ko 1612

SPRIJINIȚI MESERIAȘII ROMANI!

Justin Ardelean

legător de cărți
Arad, Weitzer-János-u. 13.

Atelier mai bine aranjat în Arad pentru compactarea Evangheliilor și a altor cărți bisericești, cărți de legi, matricule, albumuri, măpi, protocoale și totfelul de lucrări aparținătoare de bransa aceasta.
(A 1692)